

ПОСТАНАК ИЛИРСКЕ ХЕРАЛДИКЕ

И

ПОРОДИЦА ОХМУЋЕВИЋ

1. ДОБА ПОСТАНКА ФОЈНИЧКОГ ГРБОВНИКА.

За историју српскога права било би од великог значаја, када би се могло доказати да је Душанова властела имала своје грбове, тај знак западних феудалних утицаја. Али се већ одавно осећа да су зборници илирских грбова — тобоже састављани од „Станислава Рубчића, бана од цимерија“ цара Душана — фалсификати. Познато је неколико примерака тог грбовника:

1. Зборник Коренића-Неорића, датиран 1595, који је Љ. Гај донео из Дубровника; сад у библиотеци Југослав. Академије у Загребу.¹

2. Зборник који је преписао Марко Скоројевић Босанац; налази се у бившој Дворској библиотеци у Бечу под бр. 7683.²

3. Зборник који се налази у фрањевачком манастиру у Фојници (jam ab immemorabili tempore nempe a captivitate Regni Bosnae studiose conservatum).³

4. Зборник Београдске Народне библиотеке бр. 683, писан у првој половини XVII века, на 152 листа; набављен од књижаре Херолда у Бечу око 1860, још непознат (в. опис даље на стр. 26).

5. Зборник господара Иве Сараке у Дубровнику, преписан 1746 од дум-Миха Пешића; кратко описан од М. Решетара, Дубровачка нумизматика, Ср. Карловци 1924, стр. 567—569.

У вези с њима стоји и „родословље господе босанске“ које је писао неки Петар Истије Охмућевић 1482 (?) на пергамену залепљеном за стару слику у ман. Сутјесци; сад у Штросмајеровој галерији у Загребу.⁴

Највише пажње привукао је досад фојнички грбовник. Чуван у старом манастиру за време Турака као највећа светиња, као аманет из доба независности, био је први пут описан у „Српском Листу“ 1842, бр. 18, затим исте године у „Danici Ilirskoj“ бр. 24.⁵

После окупације Босне и Херцеговине појачало се и интересовање за југословенску хералдику. Млади Вјекослав Клајић расправља у „Obzoru“ IX (1879) у својим „Bosniensia“ и о фојничком зборнику. Фр. Рачки штампа у истом „Obzoru“ бр. 204 белешку „О старом грбу босанском“. Год. 1880 јавља се у Archiv für slavische Philologie читав низ чланака Zur südslavischen Heraldik, од Фр. Рачког, В. Јагића, М. Пуцића и И. Бојничкића. Већ тад се види

¹ Описан од Фр. Јукића у *Danici Ilirskoj* 1842, бр. 24, и од Св. Новаковића, *Хералдички обичаји код Срба, Годишњица Чујићева*, VI (1882), 84—86.

² *Kukuljević, Arhiv za povj. jugosl.* I (1851), 176; В. Јагић у *Archiv für slav. Philol.* VI (1880), 510—512.

³ Кратак опис у *Kukuljevića, Arhiv* I, 176 и *Новаковића*, нав. д. 86—87; види *L. Thalloszy, As illyrian cimertan*, Bud. 1880.

⁴ Описано од Фр. Јукића у *Danici Ilirskoj* 1842, бр. 34 и од Меда Пуцића у *Archiv für sl. Phil.* IV, 339—342.

⁵ Онда је фојнички рукопис, у вези са илирским покретом, отпутовао у Загреб код Љ. Гаја (где је г. 1842 Ф. Пашалић снимио тачну копију) и у Београд, где је опет Јанко Шафарик направио другу тачну копију грбовника (сад у Беогр. Нар. библ. рс. бр. 53). Затим је зборник враћен у Фојницу. Још је описан од истог Фр. Јукића у „*Bosanskom Prijatelju*“, 1851, II, стр. 78—82.

да су мишљења о фојничком грбовнику подељена. Док су фојнички фратри били убеђени да је зборник заиста из времена Душанова, Вј. Клајић је истакао мишљење да фојнички рукопис није старији од друге половине XV века. Клајић је већ забележио везу између старих грбовника и „Родословља“ Петра Охмућевића и вели: „неће можда бити моја слутња пресмиона, ако узтврдим, да је исти Петар Охмућевић саставио и онај „веома стари либер“ који се обично приписује попу Рубчићу и којег је оригинал сто година касније био у књижарници светогорских манастира“. Клајићу изгледа чак да „рукопис фојнички није аутограф дотичног саставитеља родословља, већ на-просто препис или снимак као што и снимак Коренића-Неорића, и то нешто мањкав у колико је босански преписивач из оригиналног рукописа испустио неке ствари“. ⁶ Фр. Рачки иде даље; он доказује да ни „Родословље“, ни грбовници нису постали раније од краја XVI века и то у Дубровнику. То доказују: а) илирска идеја, б) латински правопис и с) развијена хералдичка вештина. ⁷

Год. 1881 написао је о фојничком зборнику један чланак гроф Ст. Мјершевски у бечком часопису „Jahrbuch des heraldisch-genealogischen Vereins Adler in Wien, XVII. 33 f. Он доказује да је то копија из прве половине XVII века са оригинала XIV века.

Год. 1882 изашла је темељна расправа Ст. Новаковића: „Хералдички обичаји код Срба“ (Годишњица Чупића, VI). И он ставља постанак југословенских грбовника у везу са књижевним покретом у Дубровнику крајем XVI века, нарочито са делатношћу Мавра Орбинија. По мишљењу Новаковићевом, Мавро Орбини могао је да буде зачетник овог хералдичког покрета: — „Мени се чини да се, без сваке сумње, дело М. Орбинија по идејама које су у њему, мора сматрати као родитељ онога што су хералдички цртачи у зборницима грбова извели“. ⁸

Ипак је Фр. Рачки 1890 (у Radu 101) поновио своје мишљење: почетак ових грбовника треба тражити у Дубровнику нешто раније од Орбинија, пред 1595 коју носи Коренићев зборник. Ти су зборници на Орбинија утицали.

У међувремену објавио је Ћ. Трухелка чланак „Ко је био сликар фојничког грбовника“ (у Гласнику Зем. Музеја Бос. и Херц. I, 1889, св. 2 стр. 86—90). Он је обратио пажњу на сложен грб на последњој страни грбовника; сасвим верно тумачи да је то „потпис и сигнатура зачетника грбовника“ и да у том сложеном грбу Охмућевићи имају првенство. Тиме се он враћа Клајићевом мишљењу да је Петар Охмућевић сликао оригинал фојничког грбовника. „Из тога би следило, да грбовник није настао у XIV веку, него под крајем XV века“. — Исте године издао је Ј. Ђелчић у Дубровнику опсежну расправу „I conti di Tuhelj“, у којој је изнео доста доказа за везе између аспирација моћне породице Охмућевића и постанка илирске хералдике. Позивајући се на Трухелку, он долази до закључка „да неки огранак Тухелске куће, ако није био израђивач грбовника, морао је да буде неоспорно његов морални аутор“. ⁹ Изгледа Ђелчићу да је тај морални аутор првих грбовника вероватно био неки Петар син Дамјана Охмућевића, који је према породичној генеалогiji живео крајем XV и поч. XVI века. ¹⁰ Ђелчић се нарочито зауставља и на фојничком зборнику; мисли да је његов аутор неко из старије гране Охмућевића после 1550 и не доцније од 1600. ¹¹

После тога само је још г. Вид Вулетић-Вукасовић, објавивши 1904 једну доцнију генеалогiju породице Охмућевића, додирнуо ово питање. Служећи

⁶ „Obzor“ IX (1879), br. 207. Још у бр. 210 вели: „Родослов попа Рубчића није старији од друге половине 16 столећа. Али поједини грбови имају стару традицију.“

⁷ Arch. sl. Ph. IV (1880), 501—510.

⁸ Ст. Новаковић, Хералдички обичаји код Срба. Год. Чуп. VI, 120 (уопште, сва глава VII ове расправе, под насловом „Хералдичке фикције и Мавро Орбини“).

⁹ un qualche rampollo del Casato di Tuhelj, se non fu l'artefice dello Codice, ne dev'essere stato indubbiamente l'autore morale. G. Gelcich, I conti di Tuhelj, Ragusa 1889, p. 153.

¹⁰ ib. 155. Ово је нетачно: Петар Дамјанов живео је у другој пол. XVI века.

¹¹ ib. 156—157.

се Ђелчићевом књигом, мисли он да је фојнички кодекс дело Петра Охмућевића и да је доцније послат у Фојницу.¹² Њему изгледа да је фојнички кодекс могао постати кад се Јелена Охмућевић удала за кнеза Манојла Комнена (дакле крајем XVI века) и „да је поп Станислав Рубчић измишљено име, па не може бити сумње да се под тим именом крије један од Охмућевића, главом Петар Охмућевић.“¹³ Ово је мишљење доста тачно, али није довољно образложено.

Држимо да је Ђиро Трухелка давно показао тачан пут да се пронађе аутор фојничког грбовника, али је због једне грешке на пола пута заостао.

Нема сумње, да сложени грб на последњем листу фојничког грбовника означаје власника зборника. Треба га прочитати по правилима хералдике: на најугледнијем месту¹⁴ у горњој десној четврти (*premier quartier*) и у четвртој јавља се грб Охмућевића. Ово је доказ да је цела слика — грб једног Охмућевића сложен (*durch Wappenvermehrung*) са грбовима његове мајке и других предака по танкој крви. Који су то сродници? У средини (*écu de coeur*) налази се грб Јабланића,¹⁵ који долази у истом зборнику на стр. 24. У другој четврти — грб Радмирића-Иванића са стр. 102 истог зборника, а у трећој четврти — грб Ковачића са стр. 28.

Решење загонетке: који је од Охмућевића био у најближем сродству са ове три породице? — врло је лако. Служећи се исцрпним генеалогским таблицама у Ђелчићевом делу, наћићемо да је дон-Петро Охмућевић био ожењен Аном Ковачић, његов син дон Дамјан — Маријом Радмировић, а унук Пијер-Дамјан — Маријом Јаблановић.¹⁶ Ово су претставници треће, најмлађе гране Охмућевића, која се јавља тек у XVII веку. И дон-Петро и дон-Дамјан служили су у Напуљу у шпанској морнарици. Син Дамјанов, Пјер-Дамјан, васпитан у Напуљу, чувени математичар, био је изабран за професора математике у Дубровнику 1644. Онда су Дубровчани позвали и његова оца, дон-Дамјана, за свог адмирала. У Дубровнику је Дамјан остао до смрти 1661. После њега постао је његов син Пјер-Дамјан адмирал. Умро је 1692.

Ђелчић не наводи годину, када се Пјер-Дамјан оженио Маријом Јаблановић.¹⁷ Држим да је то било 1645, одмах после његовог доласка из Напуља у Дубровник, јер његов син Антоније ступа већ 1664 у шпанску службу (вероватно после шеснаесте године живота).

На основу тога можемо тврдити са највећом сигурношћу: *Фојнички рукопис могао је постојати само после женидбе Пјер-Дамјана Охмућевића, потомка Радмировића и Ковачевића, са Маријом Јаблановић, т.ј. после 1645.* Вероватно је, међутим, да је фојнички рукопис постао још касније; не видим, на име довољно побуда да се један скуповени грбовник прави за младог математичара, удубљеног у науку и далеко од сујете. Његову оцу — адмиралу, грбовник је могао требати ради односа у служби прама дубровачкој власти, али онда у грбовнику не би било грба Јаблановића. Много је вероватније да је грбовник постао *после 1661*, кад је математичар Пјер-Дамјан сâм постао адмирал дубровачки. Могли бисмо тај датум померити чак према

¹² Вид Вулејић—Вукасовић, *Родословје породице Охмућевића, племениће господице босанске, у Гласнику Зем. Музеја XVI* (1904), стр. 371. — Ту г. Вукасовић мисли на адмирала Петра де Ивеља Охмућевића из краја XVI века.

¹³ „Све је то довољно доказао у *Arch. sl. Ph. IV* Медо Пуцић и у *Гласнику IV*, 1889, Ђ. Трухелка“, вели Вукасовић. Ипак они нису мислили на Петра од Ивеље. Уопште, излагање Вукасовића није јасно; у закључку вели да постанак фојничког зборника „пада у *почетак XVI века*, баш кад је и М. Орбин истакнуо *Il Regno degli Slavi*“, *ib.* 373. (ваљда у почетак XVII века, али Петро од Ивеље умро је г. 1599).

¹⁴ *au canton dextre les armes véritables et primitives. Grandmaison, Dictionnaire héraldique.*

¹⁵ На црвеном штиту златан град окружен са три сребрна крина (*de gueules portant castel d'or accompagné de trois fleurs de lys d'argent*) — то је грб Јабланића. Ђиро Трухелка погрешно је определио ово као грб Вуковића; они на стр. 84 истог зборника имају *пет сребрних кула* на црвеном крсту (*d'argent à croix pleine de gueules chargée de cinq castels du même métal*).

¹⁶ Родосл. таблице.

¹⁷ *Gelcich*, стр. 112—113.

1675, кад је Пјер-Дамјан морао да води борбу око фидеикомиса са претставницом старије гране, Јеленом Санчез, која је њему уопште успоравала право да припада славној породици Охмућевића. Онда је Пјер-Дамјан морао да тражи сведоџбе од старих људи и патенте од Дубровачког сената о своме пореклу.¹⁸ Том приликом могао је он осетити и потребу да има у рукама један примерак Душанова грбовника, где његов грб заузима једно од најугледнијих места. — Највероватније је дакле, да је Фојнички грбовник постао око 1675 или још доцније: јер његов постанак можемо везати и за сина Пјер-Дамјана и Јабланићеве Марије, сујетног дон-Андрију.

Најлепши начин да се провери наше мишљење, било би проучити водене знакове на хартији фојничког грбовника, али је Фојница још и сад доста удаљена од саобраћаја. — У сваком случају јасно је да фојнички грбовник није најстарији (као што се обично мислило), те морамо прегледати порекло осталих грбовника.

II. ПОРОДИЦА ОХМУЋЕВИЋ И ЗБОРНИК КОРЕНИЋА-НЕОРИЋА.

Од времена споменутих расправа Ђелчића, Трухелке и Вулетића-Вукасовића наслуђује се да је почетак илирске хералдике, „кројење блазона“, у вези са породицом Охмућевић. Ипак се ово питање мора претрести што критичније. Ђелчић је у својој књизи изнео доста података о Охмућевићима, али без критике, у тону једног панегиристе, који верује фалсификованим генеалогијама и лажним повељама.

Сад, после података које је изнео Јиречек, можемо признати да је у XIV и XV веку заиста постојала у Хуму властеоска породица Охмућевић. Год. 1342 и 1354 спомињу се поданици Драгослава Охмућа (*homines Dragoslai Ostuch*); 1348 спомињу се заједно Драгослав и Билослав Охмући; 1366 јавља се Утјешен *Nochtmichovich* (vel *Ochtuch*) као изасланик удовице кнеза Војислава, да прими митровдански данак. Год. 1377 и 1397 спомиње се властелин Припко Охмућевић; он је позајмио у Дубровнику замашну суму од 400 перпера и имао право суђења својим поданицима.¹⁹ После сто година, 1487, властелин Иваниш Охмућевић прима, као пуномоћник херцега од Св. Саве Владислава, 766 перпера помоћи коју је Дубровник давао синовима херцега Стефана.²⁰

Сећање на ову славу прошлост остало је код чланова породице Охмућевића, који се јављају у XV и XVI веку у Сланоме, на дубровачкој територији. Ту се налази у зиду цркве св. Магдалене у с. Банићима камен (који је раније био у порушеној цркви св. Андреје) са ћирилским натписом из XV или XVI века: *На Никола Матишашек речени Билик од племена Охмскевик овѣ црквѣ сазидах на славу господѣ Бога.*²¹ У цркви св. Јеронима у Сланоме наћићемо и надгробну плочу из г. 1472 са грбом на старобосанском штиту и натписом: *S(epulcrum) de Vochoslav Radivoevich dito Gergurich, familie Ohmuchievich MCCCCLXXII* (*Gelcich*, 51). Ово је доказ да су се Охмућевићи и у Сланоме сећали свога властеоског порекла. Али овим Охмућевићима нису призната у њиховој новој отаџбини никаква властеоска права: они су обични пучани, *vassali della Repubblica*.

Познато је, како су Дубровчани вешто сачували своју неутралност за време ратова између Хришћана и Турака у XVI веку; та је неутралност њима донела велике користи, јер су они једини трговали на обе стране за време ратова.²² Онда су се обогатили и Охмућевићи: морепловство, бродоградња и поморска трговина житом доноси им велике дохотке. Од 1540 спомиње

¹⁸ *Gelcich*, 114.

¹⁹ *Jireček, Archiv f. sl. Phil. XXII* (1900), 185; *А. Соловјев, Одабрани Сѣом.* 184.

²⁰ *Miklosich, Mon. serb* 537.

²¹ *Л. Зоре* у „Словинцу“ III (Дубр. 1880), 438; *Л. Сѣојановић.* Записи II, 471.

²² *Cvjetković, Dubrovačka diplomacija I*, Дубр. 1923, стр. 55, 66 i сл.

се Ивеља Охмућевић који се обогатио, возећи жито из Тесалије (из залива Воло) у Дубровник и Италију; 1553 купио је он неколико кућа од властеоске породице Гради.²³ Ово је први Охмућевић XVI в. о коме има несумњивих података, изван породичних генеалогича.

Од његових синова ступила су четворица у шпанску поморску службу, у главном у Напуљу. Ово је време великих шпанских освајања и ратова по свима континентима, време славне битке код Лепанта. Највише се прославио од Ивељиних синова дон-Педро. Изгледа да је он одлазио у Индију, одликовао се за време освојења Португалије од Шпанаца (1580) и на Азорским острвима (1582). Од 1581 плови он на броду „Св. Јероним,“ кога је својим трошком саградио и наоружао. Год. 1588 заповеда читавом ескадром „classis illyrica“ од 12 великих бродова са 3.200 момака, махом из дубровачких области. Ова је ескадра узимала учешћа у походу Велике Армаде против Енглеске. Дон Педро је умро 1599 у Лисабону, као шпански *Sarpetano generale del Mar*. Три његова брата, поморски капетани били су мање среће и погинули су на поморској служби у Алжиру, Фландрији и Италији.²⁴

Овај адмирал Петар Охмућевић много се трудио да докаже своје племство. Био је у тешком положају. Сећао се (и вероватно с правом) властеоског порекла своје куће, општио је са охолом Шпанцима, али није имао доказа о своме племству; а кад се 1584 обратио дубровачком вице-консулу, добио је одговор да Дубровачка република не зна ни за какву властелу Охмућевиће.

Имао је амбицију да постане члан једног од витешких редова шпанских. Али услови су били строги: 8 *quartieri* племства²⁵ и то строго католичког; треба за тим доказати да у породици није било ни Јевреја, ни јеретика, ни муслимана. У недостатку тачних доказа почео је Петар Охмућевић да доказује истинитост свог племства разним фалсификатима. *Адмирал дон-Петар од Ивеље Охмућевић први је почео да на широко прави генеалогичке и хералдичке фикције у годинама 1580-тим.* У томе га је помогао његов брат Иван, једини који је остао у Сланоме, управљао имањем и водио трговину житом. Имање петеро браће дуго је време остало неподељено.²⁷ 1580 саградио је Иван „са браћом“ олтар у цркви Св. Јеронима у Сланоме, где је већ истакнут грб Охмућевића са натписом да су они „потомци Гргура и Хреље банова Костура и потомци банова јајачких.“²⁸ Ово је први датирани податак, у ком се Душанов ћесар Хреља уплео у породичну традицију Охмућевића, вероватно помоћу Хреље-Крилатице из народних песама. У следећим годинама почео је адмирал Петро да озбиљно тражи податке о своме племству од босанског католичког клира. Тим путем пошао је његов сестрић Ђорђе Тасовчић и на основу таквих података био већ примљен у ред тосканских витезова Св. Стефана. Год. 1584 добио је адмирал Петар Охмућевић уверење (датирано 6 маја и. г.) о своме племићком пореклу од босанског бискупа Антуна *Matthaeis* из Пожеге. Ово је уверење²⁹ врло интересантно. Види се, на име, да у то време Охмућевић није имао још довољно директних писмених доказа те се морао служити разним индиректним доказима. Ту је порекло Охмућевића

²³ *Gelcich*, 53—54 и 79—80.

²⁴ *Breve discorso*, 23; *Gelcich*, 83—88.

²⁵ Најстарији су витешки редови у Шпанији: Калатраве, основан 1148, Алкантаре, и Св. Јакова од Галиције (или Компостеле); ман. *San-Giacomo de Galicia* познат је у Дубровнику г. 1348. *Jireček*, *Die Romanen*, II, 13.

²⁶ То значи, треба доказати да су осам предака (4 прадеда и 4 прабабе) били племићи.

²⁷ Ђелчић наводи акт о подели имања између дон-Петра и Ивана од 15 фебруара 1592 г.

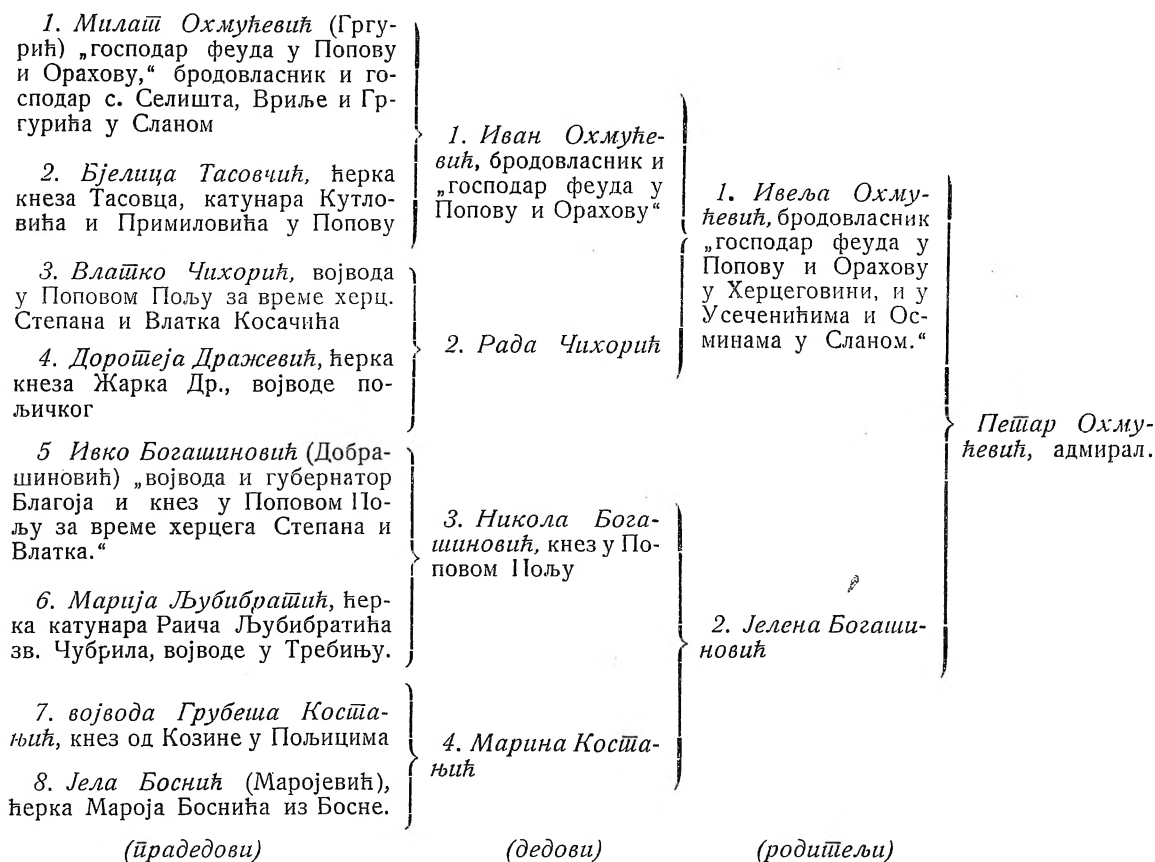
²⁸ *Ioannes et fratres sui de familia Ohmuchievich, Ivegliae filii, Gregoris et Hreglie banorum Castoriae pronepotes, banorum laze descendentes, regni Bossinen(sis) nobilitate clari, sibi posterisque suis paravere, Anno D. MDLXXX. Gelcich*, p. 82.

²⁹ Штампано у ретком делу *Lorenzo Miniati, Le glorie cadute etc.*, у одељку *Breve discorso genealogico etc.* p. 11—14. Ово многоречиво писмо изгледа нам фалсификат, ако га упоредимо са скромним аутентичним писмима истог епископа, штампаним од *Ферменцина, Acta Bosnae*, Zagr. 1892, стр. 314 сл.

описано нешто друкчије, него у доцнијим њиховим родословима. Бискуп пише да је послао нарочитог изасланика (на жалост, не наводи име) да се по свима местима распита о пореклу и о рођацима Охмућевића. И сам је бискуп испитивао сведоке, путујући по Босни; видео је и повеље и стара писма (опет не наводи која) и сведочи да је Петар Охмућевић пореклом из рода грофова и барона Босанске краљевине и да је стара породица Охмућевић, Гргурић, Срђовић или Санковић била најстарија и најпознатија у Босни до 1463; владала је многим градовима и феудима у Смуцкој жупи, у Солима Дрине, Макарској и Гацком са титулама војвода, кнежева (*comitum*) и барона; и у краљевини Македонској добио је Хреља Охмућевић 1349 од цара Степана Немањића, великог краља Илирије, град Костур са целом облашћу (*comitatu*) и са титулом бана, као велики војвода царев.^{29a} Хреља и његов син Гргур држали су град Костур док није породица Немањића (која је седела у Охриду и заповедала читавом Илиријом!) била сатрta од неверних Мрњавчића око 1360. Мрњавчићи, убице краља Уроша (и Хреље, који је заједно са Урошем погинуо) били су узрок пропасти славне Илирске краљевине. Онда се Хрељин син Гргур преселио из Македоније у Босну, али пошто је у двобоју на коњима убио једног босанског великаша, склонио се пред осветом у Приморје (које је онда припадало Босни) и добио феуде у Сланоме, које је његова породица слободно уживала, док није краљ Остоја око год. 1400 уступио Слано Дубровачкој републици. Ипак су Охмућевићи слободно уживали друге своје „старине“ у Поповом Пољу и Орахову до 1483, када су Турци заузели Херцеговину. Охмућевићи су и даље уживали та имања, плаћајући данак Турцима. Иако су под Турцима осиромашили, имају, вели бискуп, и сад многи из породица Охмучевић, Гргурић, Срђовић и Санковић своја племићка права са пређашњим титулама у Солима Дрине, у Блаживи (?), Думну, Макарској и Гацкоме. Бискуп је скупио све те податке већ онда кад се распитивао о племићком пореклу Ђорђа Долисти-Тасовчића (сестрића адм. П. Охмућевића), који је у то доба био примљен у ред витезова Св. Стефана у Фиренци. Ипак је још испитао најверодостојније сведоке: митрополите, владике, глигорије (*sic*) и калуђере реда Св. Василија у Илирији (не само у Босни, него и у Костуру у Македонији, у Крајини, Приморју, Херцеговини и др.). Видео је и многа стара писма која сведоче о осам степена племства Охмућевића, *и старе повеље писане илирским језиком*, издате од илирских краљева, од босанских банова и краљева, као и од херцега Св. Саве. Видео је и друге документе који сведоче о племству кнежева Богашиновића, катунара Тасовчића, војвода Дражојевића, кнежева Костањића, војвода Чихорића, војвода Љубибратића и Боснића.³⁰ Позива се и на сведочанства војвода, кнежева и катунара херцеговачких; и на предања која су старци примили од стараца или сачували помоћу „*попјевкиња*“, т.ј. славонске поезије која садржи историју важних и славних догађаја, као што је обичај код многих народа, а нарочито код Илира. Сва та документа и сведочанства убедила су бискупа да је Петар Охмућевић племићког порекла кроз осам степена, и да су му 4 прадеда и 4 прабабе били хришћани католичке вере. Сви су они били грофови и барони још за време последњих краљева босанских и херцега Св. Саве, па чак и под Турцима“. Ово се изводи на тај начин што се наслов *војвода* (познат и под Турцима) преводи као *duces*, *кнежева* као *comites*, а *катунара* као *catunares seu barones*. Сви су они рођени у законитим браковима, у хришћанској католичкој вери; сви су католичку веру чували и никад нису прилазили ни Турцима ни јеретицима. — За тим наводи редом свих тих осам степена (*octo gradus*) племства овако:

^{29a} Вреди споменути да је историски познати протосеваст и ћесар Хреља умро 27 децембра 1342 у Риљском манастиру као калуђер и да није имао потомака. *И. Ивановъ, Св. Иванъ Риљски и неговиятъ манастиръ*, София 1917, стр. 145.

³⁰ Нека су писма тобоже писана од херцеговачког митрополита по сведочанству војвода, кнежева и катунара из Попова, Требиња и Гацкога.

Quod demonstrandum erat! Осам степена племства, и чисто католичког племства, ово је услов за пријем у најстарије редове шпанских витезова — Калатраве, Алкантаре и Св. Јакова из Компостеле.

Нећемо говорити да су многи од тих података мутни и нетачни. Није јасно, које је повеље илирских царева и босанских краљева Петар Охмућевић поднео босанском бискупу. Вероватно да је он већ тада имао фалсификовану повељу Душанову — Хрељи војводи од Костура, али још није имао повеље за Хрељине претке из XIII века. Ипак се види да је бискупу поднео родословно дрво породице Охмућевића и таблицу својих осам степена порекла са осам грбова својих предака у бојама.³¹

Ово је врло важан податак: 1584 имао је Петар Охмућевић већ неколико фалсификованих повеља, почевши од цар Душанове, и већ је почео да се брине о скупљању грбова својих предака и рођака. — *Ту је почетак илирске хералдике.* Али хералдички зборник Станислава Рубчића још није постојао; да је постојао, био би споменут у пожешком акту као најјачи доказ, и чак не би било потребе скупљати податке од владика, катунара, старца и из разних попевака из свих крајева Илирије и Македоније. Велика предусретљивост босанског бискупа³² много је олакшала положај Охмућевића; ипак је он имао још доста брига.

Пред сам одлазак у Велику Армаду 1588 као заповедник 12 бродова, поднео је он дубровачком консулу у Ђенови на потврду своје родословно дрво: *Dichiarazione dell' albero della famiglia Ohmuchiévich, esibito all' Consolato Raguseo di Genova, affinche faccia esaminare le persone atte e idonee sopra i punti et interrogatorii che contengono l'origine de suoi primi progenitori*

³¹ In qua stemmata, seu ut vulgo dicitur Arma, omnium octo graduum, iisdem met coloribus depicta sunt, quibus olim revera depingi solebant ab iis de eadem progenie.

³² Ако није цело писмо босанског бискупа један вешт фалсификат, састављен у Напуљу пре 1594, кад га је адм. Охмућевић поднео Краљевском савету у Напуљу.

e dei quarti della sua affinità e parentela. Пошто је дубровачки поданик, молио је он дубровачке власти да испитају сведоке о његовом пореклу и о степенима племства његових предака. Вероватно је, да је одговор дубровачких власти ипак био негативан.³³ Онда почиње она мржња и зловоља Охмућевића против дубровачких власти, *differenze de molto anni tra la famiglia Ohmuchievich et il Senato Raguseo*, које трају више од сто година.³⁴

С тога је адмирал пошао другим путем: скупио је нове податке, наручио нове повеље, и 17 марта 1594 поднео је молбу напуљском вице-краљу. У ово време рат против Турака водио се са великим успехом; адмирал истиче општу наду да ће Хришћани ослободити многе земље од Турака. Пошто се он са својим сестрићима Ђорђем и Стефаном Тасовчићем борио против Турака, нада се да ће му краљ потврдити њихове старе феуде у Босни и Илирији. Из тих разлога подноси Краљевском савету у Напуљу пет оригиналних повеља на потврду.³⁵ Краљевски савет одредио је два фратра, вешта илирском језику, да повеље препишу и преведу. 17 маја 1594 г. бенедиктинац Григорије Аквикларино, родом из Дубровника, и фрањевац Анжело Грегети из Трогира поднесоше Савету тражене преписе и преводе, *come persone della Natione Illirici, esperti e pratici della lingua, scrittura e caratteri Illirici:*

I. Повељу бана „Штефан“ Котромановића, писану српски у Сутјесци 28 децембра 1268, којом даје кнезу Радивоју Гргурићу са синовима и унучима (Хрељом, Санком и Радигостом) град Тухељ и жупу Смукцу.

II. Повељу цара „Штефана Стјепана“ писану у Охриду 10 априла 1349, којом даје споменутом Хрељи Охмућевићу Гаргурићу кнезу Тухељском и жупе Смукце и великом војводи царскоме — градове Костур, Флорин, Новиград, Вастанац (?), Дианатор (?) и Прилеп.

III. Повељу краља Стипана Твртка Твртковића, писану српски у Јароду (?) 5 јуна 1395, којом потврђује Храниславу Охмућевићу, са браћом и синовима, жупу Смукцу са градом Тухељем и даје нова имања у Приморју.

IV. Лист фратра Марина Сплићанина, викара све Босне, писан у Веселој Стражи 1406 о томе како је краљ Остоја потврдио Брајану Хранисавићу жупу Смукцу и остале поседе и предао њега и наследнике његове у нарочиту заштиту католичке цркве.

V. Повељу краља Матијаша, писану латински на Савском Броду 2 новембра 1465, којом потврђује Радивоју и Милату Охмућевићима њихове старе повеље и права на жупу Смукцу у Босни и земљу Костура у Македонији.

Оверени преписи (и преводи) ових пет повеља били су депоновани код Краљевског савета, а оригинали враћени власнику. Тиме је Петар Охмућевић много добио: највиша инстанција у Напуљу признаје његово племићско порекло и његова права на феуде у неослобођеним Илирским земљама.³⁶ За тај поступак 1594 изнео је Петар Охмућевић много нових података. — Не само што је поднео пожешки акт из 1584 и пет споменутих повеља, већ је дао и нове фантастичне податке за своју генеологију. Тако је навео да је његов предак Радослав Гргурић живео 1199; да је његов потомак Гргур био граф Смукце и подбан Јајца (почетком XIV века!), да се и сад у Смукцој жупи, између Крешева и Коњица, налазе три стуба који овековечују три скока тог Гргура, који је по томе скоку добио надимак *Ohmut* (*puledro*, ждребе).³⁷ Овај Гргур имао је тобоже синове Санка, војводу Попова и Невесиња, и Радогоста бискупа Гласнице у Босни 1320.

³³ *Gelcich*, 51, наводи ову претставку Охмућевића, али не саопштава одговор.

³⁴ *Gelcich* наводи рукописе *Odi e malevolenze che i Signori Ragusei tengono contro il generale Pietro de Iveglia Ohmuchievich* и *Le differenze de molti anni che tiene il legnaggio Gregurich Ohmuchievich con i Signori di Ragusa*, p. 45 et 52.

³⁵ *Breve discorso*, изд. г. 1663, стр. 3.

³⁶ *ad futuram rei memoriam*... е per mantenimento dell' antico ius, in caso ch'è il Re d' Ungaria tornasse a farsi Padrone de' Regni di Bosna e Macedonia; *Breve discorso*, p. 4.

³⁷ Наводи чак и натпис на ступовима: *OVDI SCOCCI VITES HREGLIA OHMVCHIEVICH*, *Processo* f. 44 (нав. у *Breve discorso*, p. 18).

Његов унук Гргур, син Хреље војводе од Костура, склонио се пред осветом Мрњавчевића у Слано, придобио је пријатељство Хранислава Жупановића, војводе босанског у Приморју, оженио се његовом ћерком и наследио сва његова имања. Адмирал Охмућевић наводи да се гроб овог Гргура налази у цркви Св. Вида у Дубравама код Стона.

Тешко је наћи зрнце истине у свим тим новим подацима. Већ је Јиречек приметио да ни једно име истинитих Охмућевића не долази у тим генеалогима, фабрикованим у XVI и XVII веку.

Ипак 17 маја 1594 добио је адмирал Охмућевић декрет о свом племству и потврду лажних повеља од Краљевског савета у Напуљу. И онда се јавља 1595, као наручен, зборник Коренића-Неорића: „Родословие навишћених и светих отаца и властитих билегови земаља и свитлих тих племена цесарства Илирскога.... властела и племића свих земаља Илирских“, састављено 1340 од Станислава Рубчића „бана цимирја господина цара Стипана Немањића,“ тобоже пронађено „међу старим књигама либраније мостирова Свете Горе реда славнога и дивнога Базилија“. — Ово родословље било је врло корисно за адмирала Петра. Јер је имало не само српски, него испод њега и латински текст. Сад је сваки Шпанац и сваки Талијан могао да загледа у овај грбовник и увери се да је илирски Imperator Stephan Magnich имао свог regem insigniorum, као и западни владари, и да између породица „principum, ducum, marchionum, comitum, vicesomitum, equitum et nobilium totius Illyriae“ једно од најугледнијих места, иза владалачких породица, заузима грб породице Охмућевић. Загледавши мало даље, сваки Шпанац могао се уверити да се на стр. 40 ове старинске књиге налази грб адмиралове мајке Богашиновић, на стр. 34 и 45 грбови његових баба Костанић и Чихорић, а на стр. 43, 60, 70 и 50 његових прабаба Тасовчић, Дражојевић, Љубибратић и Боснић, да су сви осам предака, „8 quartieri“ адмиралови — прастаро царско племство из пре 1340 године. Да се ово разгледање олакша, на почетку грбовника налази се азбучан преглед садржине — ћирилицом и латиницом.

Год. 1584 доказивао је адмирал своје племство у главном усменим сведочанствима; год. 1594 имао је већ пет старих повеља у рукама и декрет Краљевског савета. Год. 1595 јавља се грбовник Коренића-Неорића; а 22 марта 1596 адмирал Петро постаје витез реда Св. Јакова од Галиције, да доцније добије чак и чин командора тога реда са приходом од 3000 шкуда годишње.³⁸ Год. 1598 водио је у Напуљу нов поступак поводом својих племићких права и вероватно са још већим успехом.³⁹

Сујети адмирала Петра много је допринела и чињеница што се његова сестра Јелена (око 1585—1590) удала у Сланом за Петра Комнена, тобожњег потомка византиских и трапезунтских царева. Тада је пријатељ породице Охмућевића фра Бенедето Орсини, фрањевац родом из Сланог, величао царско порекло младожењино и властеоско порекло невестино у свом помпезном говору. Два сина Јеленина, Анђело и Виченцо Комнени, обојица франџевци, живели су у Напуљу близу ујака и много се бринули о сјају свог имена.⁴⁰ Год. 1609 доказивао је Винченцо Комнен осам степена свога племства.

За ову браћу написао је поменути Бенедето Орсини (доцније бискуп у Љешу) велику расправу о царском пореклу Комнена, пуну најфантастичнијих података: „*La verita esaminata al ramo più principale del grande ed imperiale albero Comneno, historico e genealogico, composto e discesto in 16 generazioni da Monsignor Don Fra Benedetto Orsini, vescovo d' Alessio, dei M.M. O.O. di San Francesco della provincia di Ragusa.*“ Ова расправа била је готова већ

³⁸ Fù cavaliere dell' ordine di S. Giacomo di Galitia, che prese nel Monasterio de Veles alli 22 di Marzo l'anno 1596 come si può vedere nella Segretaria degli ordini Militari; *Breve discorso*, p. 23.

³⁹ Nell' anno 1598 Pietro d' Ivegla provocava un altro processo d' onore d' innanzi alla Corte di Giustizia di Napoli, i cui atti trovansi citati di preferenza dagli apologisti. *Gelcich*, 151.

⁴⁰ Трећи син, Тома Комнен, био је опет заповедник бродова.

1336 и штампана у Напуљу 1645 после смрти бискупове од Лоренца Миниати.⁴¹ У тој књизи штампана је и расправа о Охмућевићима, коју је издавачу предао фра Анђело Комнен, фрањевац у Дубровнику.⁴²

Улога учених фрањеваца врло је велика у тим годинама стварања генеалогичке Охмућевића. Мислим да бенедиктинац Мавро Орбини није припадао овоме друштву. Али је при том од највећег утицаја био споменути бискуп Орбини. Вреди забележити да је у зборник Коренића-Неорића унет на стр. 141 и грб неке породице Урсинић, рођака Охмућевићевих; тај грб је исти као и талијанских Orsini-а. Није ли фра Бенедето Орбини заједно са неким Неорићем⁴³ био састављач грбовника год. 1595?

Можемо скренути пажњу на још једног ученог фратра. То је блиски рођак адмирала дон-Петра, претставник млађе гране Охмућевића, доминиканац фра-Симеон. Њега је адмирал узео на своје бродове као капелана, с чином предикатора на ескадри „12 апостола“ дакле за време Велике Армаде 1588; доцније је фра-Симеон живео у Напуљу и умро у Дубровнику 1608. Његов савременик, доминиканац Гоце описује га овако: „Fra Symeon Ohmuchievich, lector sancte Theologie, memoria tenacissimus, ingenio rarus, in studiis assiduus, in lectionibus providus, in consiliis unicus, in omni re exquisitus, convertit multa ex latino idiomate in idioma maternum“.⁴⁴ Овако учен и вешт капелан могао је да измисли и да преведе с латинског на југословенски језик какву год генеалогичку или хералдику *ad maiorem gloriam admiralis ac familiae Ohmuchievich*.⁴⁵

Да је зборник Коренића-Неорића припадао породици Охмућевић и вероватно од саме године његова постанка, види се из документа који је 1928 објавио пок. Ант. Вучетић.⁴⁶ Наиме, 1741 и 1749 сенат Дубровачке Републике издавао је уверења о племству појединих породица, на основу рукописа који се налази у породици Охмућевића од памтивека и чији наслов се тамо наводи. Пок. Вучетић је погрешно кад је написао да су то уверења „о књизи која се онда хранила у дубровачкој породици Охмућевића а после прешла у фојнички манастир.“ Наслов, тачно наведен у уверењу 1741, не личи на наслов фојничког рукописа, него одговара од речи до речи наслову рукописа Коренића-Неорића.⁴⁷ Сад је јасно, да је Љ. Гај набавио тај рукопис у Дубровнику од неких наследника Охмућевића.

1. Охмућевићи — штапија грана. *Breve discorso*, табл. и Gelcich, 169—172

? Радивоје Владисаљих, conte di Tuhelj, а. 1199 ~ Vucoslava Баошић

? Гргур, conte e bano di Tuhelj ~ Катица Красојевић

? Радивоје, conte di Smuzka e Tuhelj, bano di Јајца, а. 1258 ~ Ана Звездић

? Гргур, conte di Smuzka e Tuhelj, а. 1268 ~ Ружа Костањих

⁴¹ Служили смо се другим издањем ове књиге под општим насловом *Le glorie cadute etc. Venetiis, Valvassense 1663*.

⁴² Ibidem, под насловом „*Breve discorto genealogico della ... famiglia Ohmuchievich*“.

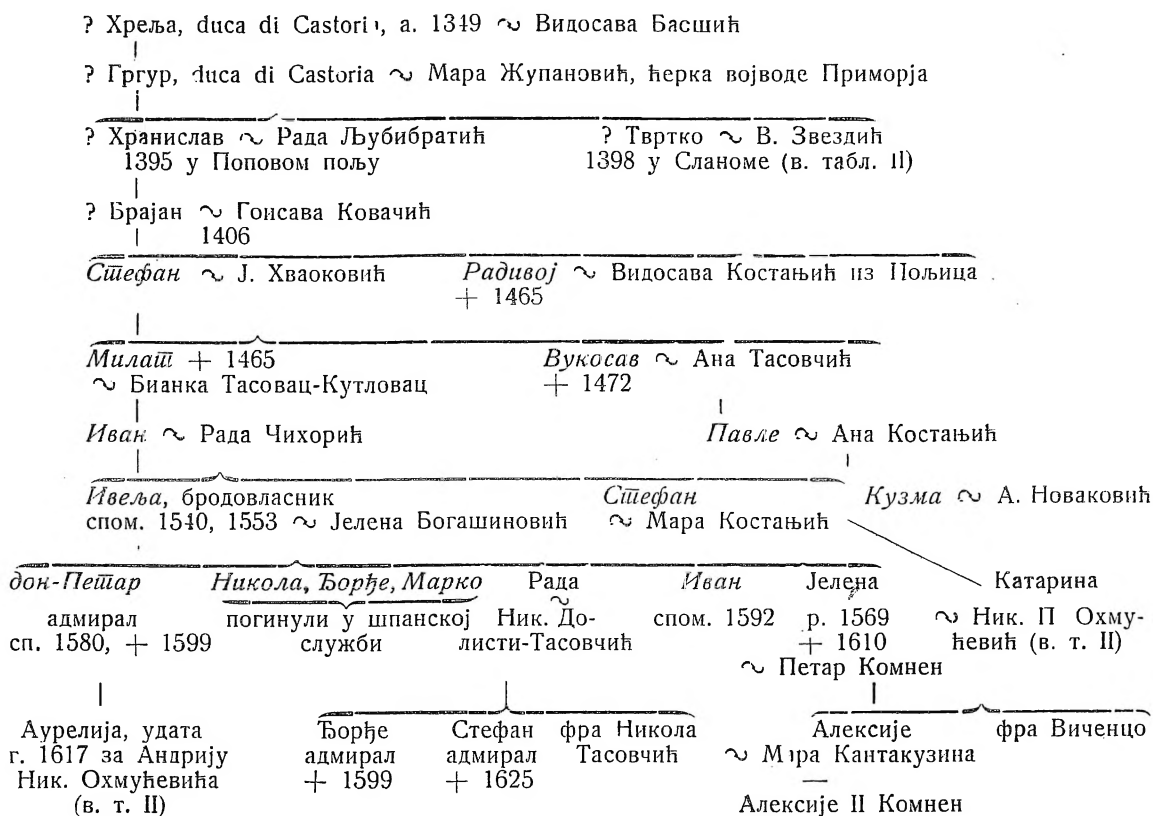
⁴³ Грб Неорића налази се на стр. 77 истог Зборника.

⁴⁴ *Gelcich*, 95—96.

⁴⁵ И један сестрић адмиралов Никола Тасовчић, опет је insignis concionator Franciscanus. Ово је брат адм. Стефана Тасовчића, витеза реда Св. Јакова, и Ђорђа витеза реда Св. Стефана, који је први почео да тражи податке о своме племству још пре год 1584.

⁴⁶ А. Вучетић, *Dva uvjerenja Dubrovačke Republike o knjizi Stanislava Rupčića, Прилози за књижевност VIII* (1928), стр. 157—159.

⁴⁷ *Libellus Sanctorum Patronum et Publicarum Insigniarum, Regnorum et Familiarum Illustrum Illyrici Imperij, quas magna cura singularique diligentia collegit atque depinxit Stanislavus Rubcich, Rex Insigniarum D. Imperatoris Stephani Nemagnich. In laudem Caesareae ac Regiae Majestatis et reliquorum Principum, Ducum, Marchionum, Comitum, Vicecomitum, Equitum et Nobilium totius Illyriae; sub quorum protectione fundamenta monumentaque eiusdem Illyrici Imperij consistent. Quodquidem translatus est ex antiquissimo lib. o in characteri Illyrico scripto reperto in Bibliotheca Monasteriorum de Monte Sancto ordinis Divi Basilii.*

III. ДРУГА ГРАНА ОХМУЋЕВИЋА И ПОСТАНАК БЕЧКОГ ГРБОВНИКА.

Адмирал дон Петро Охмућевић није имао мушких потомака, већ само једну кћер. С њим се угасила старија грана Охмућевића, синова Ивељиних. Три сина Ивељина погинула су у младим годинама у шпанској служби; ни пети син, Иван бродовласник у Сланоме није имао наследника. Стога се адмирал дон Петро много бринуо о синовима својих сестара: Јелене Комнен и Раде Тасовчић. Ипак су два Комнена, иако су дуго живели у Напуљу код ујака, отишли у фратре. Више је среће имао адмирал са Тасовчићима: неколико њих постали су славни морнари у шпанској служби (од 1580) и са поносом истицали да су они нећаци или *cugini del admiral don Pedro de Ivegilia*.⁴⁸

Горд на своје порекло, адмирал је приближио себи нарочито претставнике млађе гране Охмућевића. Кад би се могло веровати родослову, они су имали с њим заједничког претка само у 7 колену, у митичком дуксу од Касторије Гргуру сину Хрељином. Од те млађе гране већ је Петар Дамјанов био у шпанској морнарици (вероватно 1570). Пет његових синова ступило је у шпанску службу под заставу славног адмирала дон-Педро. Од њих се Никола Петров оженио рођаком адмираловом, Катарином Стефановом; а пред своју смрт адмирал је верио своју малу ћерку, јединицу Аурелију, са Андријом младим сином тога капетана Николе. Због блиског сродства и малолетства вереника венчање је извршено тек 1617.

Андрија Николин Охмућевић наследио је богаство свога таста, примио је и његову племићку сујету, његове таленте војсковође и срећу морнара. Служио је у шпанској морнарици 57 година (од 1597 до 1654). Нарочито се истакао 1647, када је у Напуљу, као заповедник флоте, угушио чувену Мазанијелову побуну и тиме учинио неоцењиве услуге краљу Филипу IV. Зато је добио награде и повеље од вице-краља, краљева сина, и од дон-Хуана

⁴⁸ Stefano d' Olisti Tasovcich, capitano general e cavaliere di St. Yago + 1599, Giorgio d' Olisti Tasovcich, ammirale e commendatore di St. Yago + 1625, Don Ivan Dinicich-Tasovcich, comendore generale d'armata + 1639; *Gelcich*, 87—92.

Аустријског. Његови синови, који су се такође том приликом одликовали, постали су 7 априла 1648 витезови највиших редова шпанских: дон-Карлос — реда Калатраве, а дон-Педро — реда Сан Јаго. Њихово племство било је у ово време већ ван сумње; па ипак је дон-Андреа врло много радио да своје порекло што више прослави.

У Напуљу нашао је он доста научењака и уметника којима је наручивао разна дела, чија је једина сврха била да се што више прослави адмирал, потомак грофова Тухељских, дука од Касторије. Ђелчић спомиње да је видео неки *Arbor familiae Ohmucheovich-Gargurich*, који *Petrus de Avitabili, Artium Magister, fecit die 6 juli 1638 Neapolis, presentata per Capit. Andream de Nic. Ohmucheovich*.⁴⁹

Год. 1640 води се у Напуљу опет поступак о племству Охмућевића.⁵⁰ 1645 штампана је у Напуљу једна давно спремана велелепна књига, која је имала да убеди цео свет у часно порекло адмиралово. Издао ју је неки опат Лоренцо Миниати под насловом: *Le glorie cadute dell' antichissima ed augustissima famiglia Comnena*. Ова књига састоји се из два дела и има двоструки циљ. У првом делу прештампана је стара расправа бискупа Бен. Орсинија, у којој он прославља 16 поколења царске породице Комнена. Ово дело, написано у славу фра Виченца Комнена, украшено сликама и грбовима, већ је један огроман фалсификат. Ту се доказује како је последњи трапезунтски цар Давид Комнен имао синове и унуке, који су били владари и деспоти града Онео на Кавказу (доноси се погрешна карта области тога града који се налази много западније) и како је Винченцо Комнен њихов директни потомак. Све је то украшено сликама, грбовима и стиховима. Затим долази невероватна генеалошка расправа неког падованског конте Ђакомо Забарела: *Cinquant' origini con altre tante descendenze della famiglia Comnena*, написана око 1637. Ту се озбиљно доказује: како су Комнени били у сродству са 50 великих породица, са краљевима читаве Европе, са царевима Русије (невероватна таблица!) и наравно са породицом самог конте Забарела писца ових таблица. Затим, пошто су потомци царева Комнена у исто време синови Јелене Охмућевић, морало се достојно приказати и порекло Охмућевића.

С тога су у Миниатиевој компилацији штампане и још две расправе: једна је *Breve discorso GENEALOGICO della Antichissima e Nobilissima Famiglia OHMUCHIEVICH Gargurich*, esposto nel Teatro del Mondo quasi in Scena, da Francesco de Petris, patritio Napolitano, Dottore nell'una e l'altra Legge, et Academico Otioso detto il Benguidato. Напуљски доктор права и члан академије „дангубних“ Фр. де Петрис завршио је своју расправу 1645; искористио је споменути поступак 1594 и прештампао акт пожешког бискупа и све лажне повеље у корист Охмућевића: Стефана Котромановића, Стефана Душана, краља Твртка, Остоје и Матије. Затим долази лепо гравирана велика родословна таблица породице Охмућевића, украшена са 16 грбова њихових рођака;⁵¹ а као објашњење ове таблице дата је нова расправа: *La dichiarazione più chiara e più distincta di questo albero genealogico*, fatta dal Padre fra Desiderio Nenchi Raguseo, Naturale di Slano, Professore di Sacra Theologia. Падре Ненки позива се на поступак 1594, на Орбинија и Лукарија, и доноси попис бродова у шпанској служби. После ових расправа које је скупio опат Миниати, долазе многобројне песме, оде, анаграми и сонети на свима језицима у част породице Комнена. После штампања ове сложене расправе није никакво чудо, што су синови дон-Андрије постали год. 1648 витезови највиших шпанских редова.

⁴⁹ *Gelcich*, 54, прим. 35.

⁵⁰ *Originalis processus super interpositione decreti magnifici Andreae de Nicolae Ohmucheovich*, шт. у делу *Privilegios concedidos*, Nap. 1653.

⁵¹ На тој табlici налазе се и слике Св. Јеронима, Богородице и Св. Кузмана и Дамјана. Види се да је сликар ове табlice врло добро познавао илирски грбовник. Даље су географске карте жупе Смуцке и области Костура; уп. недовољан опис *В. Вулеџића - Вукасовића* (у *Гласнику Зем. Музеја XVI*, 373), који је таблицу нашао засебно, без књиге.

Тако је Дон-Андрија добио од шпанских Хабсбурговаца све што је желео. Али он је имао још више аспирација па се обратио и царској грани Хабсбурговаца у Беч. Год. 1650 поднео је он цару Фердинанду III привилегије грофова Тухелских и добио њихову потврду за себе и за своје синове.⁵² Јасно је да је онда постао и тако звани „Бечки грбовник“ Скоројевића. Он се подудара са Коренићевим; разлика је само у томе што је Коренићев писан српски и латински, док је у примерку писаном за Бечки двор, текст само латински. Зборник је Марко Скоројевић Босанац посветио цару Фердинанду III и његову наследнику Францу-Фердинанду.⁵³ Пошто је Франц-Фердинанд умро 1653, јасно је да је грбовник сликан око 1650, када је Андрија Охмушевић први пут поднео цару своје племићке привилегије, па је хтео да их потврди и илирским грбовником, у коме су грбови његове породице и свих његових рођака. Тиме није још његова сујета била задовољена. Год. 1653 излази у Напуљу ново дело на шпанском језику: *Privilegios concedidos por los Senores Reyes y Emperadores del Reyno de Ungria, Bosna, Servia, Croacia, Dalmaçia y Macedonia a los condes do Tuhegl de la casa y linaje Ohmuchievich-Gargurich sobre las donaciones de Feudos que dichos Condes poseian en Bosna y Macedonia traducidos por orden del Sacro Real Consejo de Napoles de la lengua y caracter Ilyrico en caracter y idioma Italiano... conferados por Ferdinando III Emperador de Romanos al Almirante Andres de Nicolao Ohmuchievich*. Адмирал је хтео на тај начин да прикаже свима Шпанцима како је и сам цар потврдио привилегије његовог грофовског дома на феудалне поседе у Босни и Македонији. Ту су поново штампане, чак и ћирилицом уз шпански превод, фантастичне повеље „Штефана Котромановића“ 1268 за грофовију Тухелску, „Штефана Стјепана цара Грком и краља Србљем“ 1349 војводи Хрељи за град Костур, итд.⁵⁴

Није само сујета терала адмирала да ове повеље потврди у Бечу. Наслућивао је он време када ће се војна срећа променути и аустриска војска ући у српске крајеве. У исто време, 1654, неки Никола Охмушевић (син дон-Педров?) налази се у Прагу, вероватно као аустриски официр. Он је тамо преписивао Гундулићева „Османа“ и можда сањао о томе како ће у борби против полумесеца ослободити своје наследне феуде у Херцеговини и Македонији, наследство Хреље Крилатице.⁵⁵ Исте 1654 год. адмирал Андрија подноси цару Фердинанду поново све своје повеље и добија од цара потврду права на Ducato di Castoria (Rolatis, Origine, p. 34). После смрти адмиралове његови синови за време кандиског рата, прештампавају г. 1663 у Млецима велико дело Миниатиево: „Le glorie cadute“, које садржи највише података о Охмушевићима, у вези са Комненима.⁵⁶

Исте 1663 год. штампано је у Напуљу дело неког д-ра Ђ. Б. де-Ролатиса: *Origine della Famiglia Ivegilia Ohmuchievich*, посвећено дон-Петру, адмиралову сину.⁵⁷ Овај нови славопојац наводи не само све фалсификоване повеље и привилегије, него се позива и на грбовник, који се чувао код адмирала дон-Андрије, у коме се грб Охмушевића налази на листу 31, на једном од

⁵² Повеља 10 јуна 1650, шт. у *Privilegios concedidos*, непар. стр.

⁵³ Jagić у *Arch. sl. Phil.* IV, 511; *Сл. Новаковић у Год. Чув.* VI, 86–87 *Serenissimo Austriae Archiduci Augustissimo caesarum Ferdinandi III et Mariae primogenito Ferdinando Francisco vita, felicitas, imperium.* — Marcus Skoroevich Bosznensis (на 157 л.).

⁵⁴ Ово је дело анализовао И. Руварац, *О привилегијама куће Охмушевић-Гргурић, Гласник Зем. Музеја II* (1890), стр. 263–267. Служио сам се примерком Југосл. Академије.

⁵⁵ Запис на р-су *Osmana spievana po gosp. G. Fr. Gunduliću*, br. 65: *U Prazi od Boemie Nikola Ohmucević pisa na 15 Aprila 1564. Biblioteca di fra Inn. Ciulich nella Libreria de' RR. PP. Francescani di Ragusa*, Zara 1860, p. 18; нав. и *V. Mažuranić, Dodaci uz prinose*, Z. 1923, str. 21.

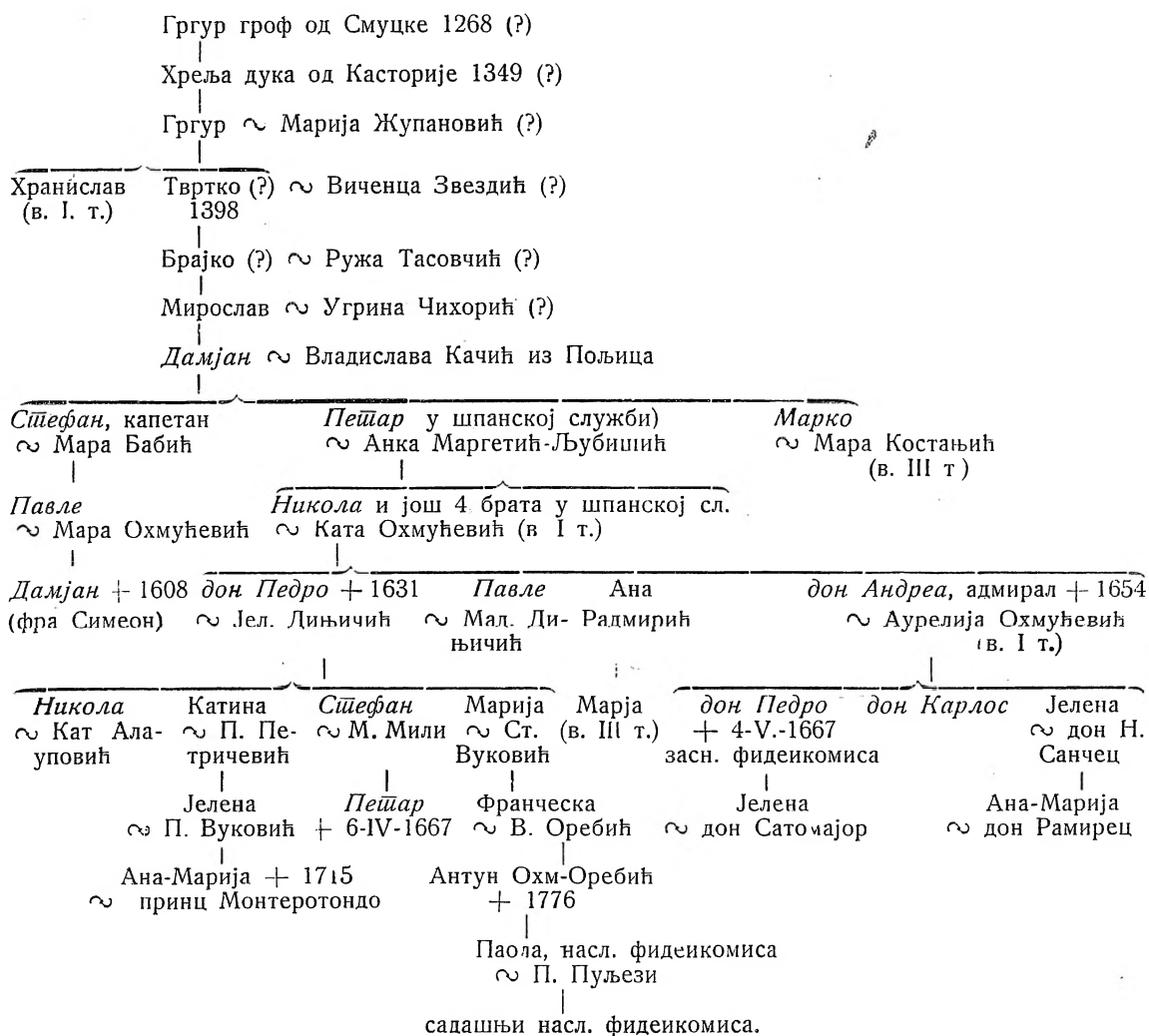
⁵⁶ *Lor. Miniati, Le glorie cadute etc.* In Venezia pel Valvasense 1663.

⁵⁷ *Origine della Famiglia Ivegilia OHMVCHIEVICH co' Privilegij di diversi Imperadori, e Re conceduti a' detta Famiglia, esposta dal Dottor Gio: Battista de Rolatis. Dedicata al Sigr D. Pietro d' Ivegilia OHMVCHIEVICH Conte di Tuhegl, Duc. di Castoria. Cavalliero dell' ordine di S. Giacomo.* In Napoli nella Stamp-a di Roncagliolo. Per Castaldo 1663-con lic. de Sup. (примерак у Фрањев. библ. у Дубровнику, бр. 1858).

првих места између 140 породица.⁵³ Види се да де-Ролатис наводи Коренићев-Неорићев зборник или бечки, јер у фојничком зборнику број породица је смањен, само 127, и ту се грб Охмућевића налази на 26 месту, док је у бечком тачно 140,⁵⁹ а Охмућевићи су на 31 месту, као и у Коренићевом зборнику.

Тада је породица Охмућевић раструбила своју славу по читавој Европи. — Најзад пред своју смрт син адмиралов, дон-Петро Охмућевић, витез реда Сан-Јаго, као прави аристократа, заснива породични фидеикомис на вечна времена, својим тестаментом од 13 априла 1667.⁶⁰ Велика богаства прикупљена у Напуљу и у Дубровнику, морају остати подељена да повећају сјај најстаријег преставника породице Охмућевића. Али је породица у то доба била већ пред изумирањем....

II. Млађа грана Охмућевића

⁵³ Inoltre, nel libro delli Armi delle famiglie illustre dell' Imperio Illirico, il titolo del quale è „Libellus publicarum insigniarum Regnorum et Familiarum illustrium Illyrici Imperii“, il cui autore fù Stanislao Rubcich Rè d' Arme dell' Imperatore Stefano Nemagna, trà le prime famiglie di detto Regno, si ritrova la famiglia Ohmuchievich, le cui armi (tra le cento e quaranta che ivi si notano) vengono poste nei primi luoghi dopo l'arme et insegne dei Re et Imperatori di quei regni, *Rolatis*, o c. p. 16 „libro che si conserva appresso l'almirante Andrea di Nicolo Ohmuchievich, o. c. p. 24.

⁵⁹ Ђелчић је погрешно мислио да се Rolatis позива на Фојнички зборник, ib. 154.

⁶⁰ *Gelcich*, 111.

IV. НАЈМЛАЂА ГРАНА ОХМУЋЕВИЋА.

Друга грана ове славне породице изумрла је око 1669. Петар Стефанов, шпански конзул у Дубровнику, погинуо је са целом породицом за време земљотреса 6 априла 1667; његов стриц, охоли дон-Педро, умро је 4 маја 1667; други стриц дон Карлос умире без деце. Остају само наследници по танкој крви на које прелази фидеикомис (сестра дон Педрова Јелена Санчез, затим Вуковићи, почетком 18 века — Оребићи). Затим се јавља из позадине трећа, најмлађа, грана Охмућевића. Она почиње са капетаном Петром, који по родословљу изгледа да је „треће братучедо“ (τρισεξαδελφός) дон-Педро. Ипак је интересантно, да дона Јелена Санчез није доцније хтела да призна ову породицу за праве Охмућевиће.⁶¹

Дамјан Петров служио је у Напуљу у шпанској морнарици, оженио се сестром од тетке адмираловом Маром Радмирић, и 1644 постао адмирал дубровачке морнарице († 1661). Споменули смо већ, на почетку чланка, његова сина славног математичара Пјер-Дамјана. После 1667 остали су Пјер-Дамјан и његови синови једини мушки преставници Охмућевића; па су поднели документа дубровачком сенату да их прими у дубровачко племство. Дубровачки сенат примио је после великог потреса Бождариће, Наталиће, али је одбио Охмућевиће; вероватно није много веровао њиховим привилегијама признатим у Напуљу, Мадриду и Бечу.

Али Антонио син Пјер-Дамјанов употребио је сву своју снагу, окретност и средства, па је стављао на коцку и сам свој живот, само да докаже како је он прави Охмућевић, да има права на фидеикомис и на баснословне феуде својих предака из Душанова времена. 4 марта 1668 старци из приморске околине (gli anziani del paese) сведоче: да су Пјер-Дамјан и његов син прави Охмућевићи.⁶² То му потврђује и Дубровачки сенат 1 фебруара 1675 г. Исте године подиже Антонио поступак о племству у Бечком Новом Месту. 1678 отац шаље Антонија у Беч цару Леополду, да им призна повластице тухелских грофова. Антонио је сјајно успео. Патентом од 2 новембра 1678 Петар-Дамјан и његова три сина признати су *iamquam veri Hungariae nobiles et Bosnae et Macedoniae barones*; постали су 1679 цареви пехарници (*corrigi cesarei*); 15 априла 1682 уписани су у римски патрициат. 1684 дон-Антонио улази у борбу против Турака на челу 20 Бошњака, које издржава својим трошком; увек тражи своје изгубљене феуде. Под Дервентом је озбиљно рањен и приморан да напусти борбу. За велике услуге учињене царској војсци, примљен је октобра 1688 у витезове Св. Ђорђа и Св. Василија; 1693 произведен је за царевог *rinsera*; тада су му потврђена и сва права на феудне грофовије Смукцу и Тухељ.⁶³ Тада он тајно одлази у Босну и води преписку на све стране. У то време постаје и географска карта Смукце жупе, коју су за њега израдили фојнички фратри.⁶⁴

Вероватно је, да се у то доба јавља у Фојници и трећи рукопис грбовника, чију везу са најмлађом граном Охмућевића показали смо у I глави. Немиран и сујетан дон-Антонио бави се историјом, архивама, легендама, чита Орбинија, пише генеалогije и претставке, цитира лажне Душанове повеље. Једини му је био циљ — да подигне своју породицу изнад свију у Дубровнику и у Далмацији.

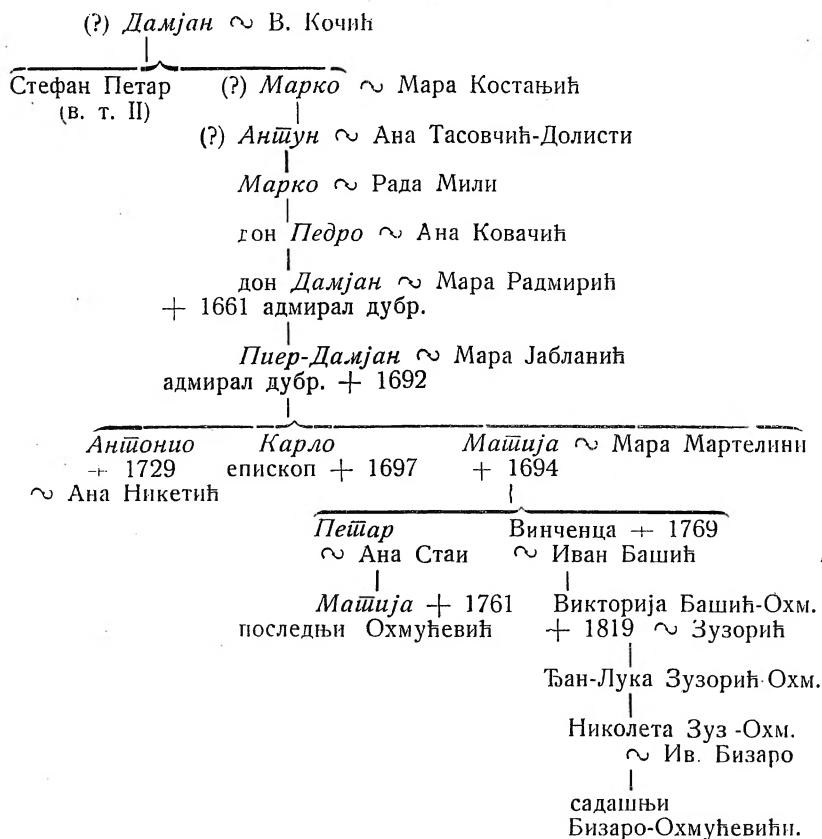
⁶¹ Најважније је што у великој родословној табlici у делу *Le glorie cadute*, које је штампана за живота адмирала Николе и његових синова г. 1663, налазе се стотине Охмућевића, чак из неких удаљених грана, обичних катунара и кнезова у Гацкоме и Херцеговини, али нема ни Дамјана Петрова ни Пијер-Дамјана.

⁶² *Gelcich*, 114.

⁶³ *Gelcich*, 116 seq.

⁶⁴ Радили су на томе фра Антун Тонковић и фра Лавро Алауповић, в. В. Вулеџић-Вукасовић, *Сјари нацрт Смукце жупе, Гласник Зем. Муз.* 1891. стр. 274—278.

III Најмлађа грана Охмућевића

V. УЗАЈАМНИ ОДНОС „РОДОСЛОВЉА“ И ГРБОВНИКА.

Показали смо да је грбовник Коренића-Неорића постао 1595 у вези са племићким аспирацијама адмирала дон-Петра; да је грбовник Скоројевића насликан око 1650 за адмирала дон-Андрију и да је фојнички грбовник вероватно постао око 1675 или доцније за сујетног дон-Антонија сина Пјер-Дамјанова. Остаје још питање о тако-званом „Родословљу“ Петра Охмућевића из 1482 на пергамену залепљеном за слику из Сутјеске.

Који је то Петар Охмућевић? Обично се мисли да је то родословље старије од свих наведених грбовника. Клајић је некад веровао да је оно заиста из 1482. Ипак је Фр. Рачки доказивао да је и то родословље састављено у Дубровнику крајем XVI века. Јагић се изјаснио опрезно да је родословље једноставније од грбовника и према томе могло би припадати XV веку.⁶⁵ Недавно је пок. Вл. Мажуранић настојао да докаже како је идеја Илиризма била позната већ крајем XV века и да према томе „родословље“ може да припада и 1482.⁶⁶

Ово питање заслужује засебну палеографску студију. Ипак можемо изнети претпоставку да ово „родословље“ не спада у XV век. Врло је сумњива личност „Петра од Истије“ Охмућевића. Он није познат ни оригиналним споменицима XV века, ни самим породичним генеалогijaма.

Ни по правопису ни по садржини не изгледа да је „родословље“ писао босански властелин XV века. Последња српска властела XV века, и у Хуму и у Босни и у Зети и у Будви, писала је доста чистим српским језиком и правописом. Међутим у „родословљу“ имамо и овакве облике: *Бошгнана*, *гнега*, *Уладислау*. Види се, дакле, да је писац боље познавао талијански правопис

⁶⁵ „Obzor“ 1879, бр. 207 и 210; Arch. sl. Phil. IV, 503 и 511; Rad 101, стр. 140.

⁶⁶ Vl. Mažuranić, *Dodatci uz prinose*, Zagreb 1923, стр. 21—32.

него српски.⁶⁷ Даље се види да је писац доста верзиран био у хуманистичкој талијанској литератури; наводи напр. *како-но чиниашу Толомеи од Египта* (i Tolomei dell' Egitto), зна да је Деша син Уроша од Труске (Etrusco) унук Личинија (Licinio) Римљанина; жена Првовенчаног му је *Еудоза кћи Алеса сесара* (Eudosa figlia d' Alessio cesare). Изгледа да су многи подаци тог „родословља“ били раније написани на талијанском и затим преведени на српски. Ово би било немогуће у 1482. Вреди споменути да је једини аутентични Охмушевић тог доба, Иваниш властелин херцега Св. Саве, знао да рукује копљем и штитом али није знао писати.⁶⁸ Ако допустимо да би неки други Охмушевић тог времена и знао писати, писао би много чистијим српским језиком, без талијанских утицаја; не би писао стихове и сликао грбове. И „родословље“ може бити фалсификат из краја XVI века из околине Ивељиних синова, адмирала Петра и Ивана. Признајемо, са Јагићем, да је оно примитивније од грбовника.⁶⁹ Ово је први нацрт фалсификата коме је циљ да прослави ову породицу. Да није, можда постао око 1584, кад је дон-Петро морао да доказује први пут своје племство? Није ли постао ради његових суседа добрих Бошњака, који су о његовом племству 1584 сведочили? Ово је први успели покушај. Мислим да на Сутјеском пергамену (иначе слабо читљивом) треба читати не *Петар од Истије*, јер овако име није познато исцрпној генеалогии Охмушевића, него *Петар од Ивелије*. Вероватно је сам адмирал наручио ове грбове и писао меланхоличне стихове о славној илирској прошлости год. 1584, иако се на слици чита: Ч8ПВ, т.ј. 1482. После десет година нашао је дон-Петро једног вештијег фалсификатора, који је на широко изнео илирску идеју у једном лепом грбовнику.

Али реченица у којој се помињу „Толомеји од Египта“ може да најтачније датира постанак „родословља“. Наћићемо је и код Орбинија: „Per cioche, si come per il passato li Romani chiamavano i loro principi Cesari overo Augusti, e gli Egitij Faraoni o Tolomei, e cosi li Bosnesi (dice Giovanni Gobellino ne' Commentarij di Pio 2 al 3 lib.) chiamavano i loro Rè Stefani“ (Orb. p. 369). — Срећом, Орбини тачно наводи свој извор: коментаре Ђ. Гобелина мемоарима папе Пија II Пиколоминија, штампане први пут у Риму год. 1584.⁷⁰ Из овога је јасно да је „родословље“ на Сутјеском пергамену постало одмах *после г. 1584*, чим се адмирал П. Охмушевић почео бринути о своме племству, и да је тајанствени „Петар од Истије“ највероватније исти „Петар од Ивеље“ Охмушевић.⁷¹ Да је „родословље“ постало крајем XVI, не XV века, види се не само по правопису и по стилу његовом него и по сликарским детаљима. Напр. грб Охмушевића у дну слике израђен је у кићеном стилу ренесансе; зелене гране и лишће на родословним стаблима сликане су сасвим натуралистички, у духу доцнијег чинквечента, никако не кватрочента.

Од користи биће да подробно аналишемо и распоред слика и грбова у зборнику Коренића Неорића, да видимо којем веку они одговарају.^{71а}

⁶⁷ Рачки., *Arch. sl. Phil.* IV, 503.

⁶⁸ На молбу Иванишеву ере он не умјше писати. . . *Mikl., Mon. serb.* 537.

⁶⁹ *Arch. sl. Phil.* IV, 511.

⁷⁰ Исту реченицу понавља и Ђ. Б. де Ролајис у својој штампаној апологији Охмушевића, на стр. 19, и позива се опет на Гобелина и на Орбинија. Мемоари папе Пија II штампани су први пут 1584 у Риму, са коментаром Ђ. Гобелина, в. *Biografia Universale*, Ven. 1828, vol. XLIII, p. 224.

⁷¹ Сад се на слици једва може прочитати „Петар од И...ије“; *Медо Пуцић* штампао је то као „Петар од истие“ (*A. sl. Ph.* IV, 340), али Пуцић није био баш најбољи палеограф. Међутим много раније је *Фра Јукић* прочитао: „Petar liје Омишевића sin“, *Danica Ilirska* 1842, str. 133 (br. 34). — Треба споменути да у великом родословљу Охм. нема ниједног Петра, ни у XV ни у XVI в., пре Петра од Ивеље и Петра Дамјанова.

^{71а} При прегледу породичних имена служићемо се осим Miklosicha и других историских зборника, и пописом Качића-Миошића: Knezovi i vlastela naroda slovinskoga (*Razgovor ugodni*, izd. 1801, str. 146). — Овај је попис начињен у вези са фојничким зборником и показује које су породице живеље у XVIII веку.

VI. ПЛАН И ПОРЕКЛО ЗБОРНИКА КОРЕНИЋА-НЕОРИЋА.

Слике:

1. *Св. Јероним* држи барјак с грбом Илирије; натпис Patronus, speculum atque lux totius Illyriae. — У цркви Св. Јеронима у Сланом налази се најстарија гробница Охмућевића (из 1472): Ту су Ивелићни синови саградили 1580 велелепни олтар; адмиралски брод дон-Петров зове се „Св. Јероним“.

2. *Краљ Стефан* клечи пред Св. Стефаном — Patronus atque dux Regum Illyriae. Упор. слику из Сутјеске, која приказује како краљ Стефан Томаш клечи пред Христом; за ову је слику залепљено родословље Петра Охмућевића у ком пише: „Сви краљеви Немањићи и Босански с круном име од Стипана узимаху и зваху се именом Стипани“.

3. *Богородица* са грбом Босне; натпис — Patrona atque mater piissima totius Illyriae. Упор. у Сутј. род. „сада даржи Босна свету Госпу Велику“. Изнад великог родословља Охм. (у делу: Le glorie cadute) слична је слика.

4. *Гргур папа* држи барјак Босне; натпис — Patronus regni Bosnae. Св. Гргур био је заиста сматран за патрона Босне, али и Охмућевићи — Гргурићи држе га за свог нарочитог заштитника. Напокон, велику улогу у противреформацији играо је папа Гргур XIII (1572—1585), који је обновио илирски кселегиум у Риму и монашки ред св. Василија. У Бечком гробовнику место папе Гргура јавља се папа Sixtus (упор. Сикст V, 1585—1590).

Грбови:

5. *Imperatoris Stephani Stephani Nemagnich* insignia: Охмућевићи се највише поносе тиме што је њихов предак Хреља био велики војвода Imperatoris Stephani Stephani (лажна повеља 1349), Serenissimi Zar Stiepani Nemagnich (акт 1584).

6. *Macedoniae*: у акту 1584 спомиње се како је исти Хреља добио од цара Душана град Костур in Macedoniae Regno; исто у лажној повељи 1465.

7. *Illyriae*: упо. „штит Илира старијех Бошњака“, „светом Илирском земљом“ у Сутј. род.; Zar Stiepan Magnus Illyriae Rex, totius Illyriae imperator (у акту 1584).

8. *Bosnae*: сматра се да су Охмућевићи antiquissima illustrisque progenies in Regno Bosnae (у акту 1584).

9. *Dalmatiae*: друга отаџбина Охмућевића, Далмација, спомиње се у титули краља Твртка (у лажној повељи 1395) и краља Матијаша (у лажној повељи 1465).

10. *Croatiae*: спомиње се у истим титулама 1395 и 1465 и у Сутј. род.

11. *Slavoniae*: у титули краља Матијаша 1465 и у Сутј. род.

12. *Bulgariae*: у титули цара Душана (пов. г. 1349).

13. *Surbiae*: у титули цара Душана 1349 и краља Твртка 1395.

14. *Rasciae*: у титули цара Душана 1349 и у повељи краља Матијаша 1465.

15. *Primoriae*: најближа постојбина Охмућевића, спомиње се у акту 1584 и у титулама бана Стефана 1268 и краља Твртка 1395.

16. *Regis Stephani Urosii*: у акту из 1584 истиче се како је Хреља цара Уроша верно служио и с њиме заједно погинуо.

17. *Kotromanovich*: бан „Стефан Кошромановић“ дао је Охмућевићима л. повељу 1268.

18. *Nemagnich*: Хреља је сјајно служио Zago Stiepano Nemagnich (акт из 1584).

19. *Mergnavcich*: у акту 1584 вели се како су Mergnavcichi прогањали Охмућевиће; кп. Вукашинџ Марњавићџ — сведок на повељи 1349. Mergnavcovich od Ercegovine. Kačić.

20. *Tvartkovich*: „краљ Твартко Твартковић“ дао је Охм. повељу 1395. Tvartkovich od Popova iz Dračeva. K.

21. *Grebelianovich*: „кнез Лазар Гребелиановић“ споменут је као сведок у лажној повељи 1349.

22. *Brankovich*: кп Лазар „с зетом кнезом Вуком Бранковићем“ — сведоци у истој повељи. Brancovich knezovi od Jasza. K.

23. *Harstich*: сматра се да је краљ Остоја био из породице Хрстића или Крстића. Војничџ, Der Adel, 60. Carstich drugoјачије Pavlovich knezovi od Tribignia, Popova, Conavglia. K.

24. *Kastriotich*: позната арбанашка владалачка породица, чији су чланови живели у Италији у XVI веку.

25. *Zarnoevich*: позната владалачка породица; тобожњи потомак Црнојевића јавља се 1594 у Напуљу.

26. *Baosich*: позната владалачка породица; тобожњи рођаци Охмућевића (Vucaslava Baosich жена Радивоја 1199, Видосава Б. жена Хрељина 1349, Јела Б. жена Остоје Гргурова у XV веку).

27. *Kosacich*: позната владалачка породица; у акту 1584 спомиње се двапут како су претци Охм. служили Stiepano et Wlatko Cosacich Herzeghis seu Ducibus S. Sabae.

28. *Harvojevich*: познати Harvoje duca di Spalato јавља се као сведок у повељи 1395. Heruoevich od Bagnie Luke, bili su od plemena ovoga dukke od Splita. K.

29. *Jablanich*: познати Павле Раденовић или Јабланић, најмоћнији властелин после Хрвоја, држао је Врхбосну, Прачу, Борач и рудник Олово (Жир. II, 96); од његових синова купили су Дубровчани 1426 половину Конаваља. Jablanich od Neretve. K.

30. *Ximrakovich*: „славни Шимраци“ спомињу се у Сутј. род. иза Охмућевића. Ximrakovich od Zahabja. K.

31. *Ohmuchiévich*: јавља се у грбовнику одмах иза владалачких породица.

32. *Burmasovich*: арбанашка породица. „Име пастирске општине Бурмазовићи у столачком срезу у Херцеговини помиње се од 1400“ (Жир. I, 110 и III, 40). Можда рођаци Охм. Burmasovich iz Podbiglia od Imoskoga. K.

33. *Sovacich*: рођаци Охм. (Гонсава *Ковачић*, тобожња жена Брајана Охм. 1406, прапрабаба адмиралова). Упор. са моћном властелом *Ковачевићима* у Босни до 1463 (Жир. II, 178); Петар Ковачевић у Сутј. род. и у *Mikl.* 440. *Sovacich* od sela *Sovacichia* iz Livna. К.

34. *Costagnich*: рођаци Охм. родом из Пољица (Видосава *Костић*, жена Радивоја Охм. прапрабаба адмиралова; Мара К. баба адмиралова у акту 1584; Раја К. жена адмиралова стрица Стефана). *Costagnich* knezovi od *Daivenika* u *gorgniemu* Primorju. К.

35. *Kacich*: позната далматинска породица, рођаци Охм. (Владислава *Качић* мајка Петра Дамјанова Охм., капетана у шпанској служби у XVI в.). *Sacich* knezovi Primorja, starinom gospoda Ugarska. К.

36. *Voynovich*: познати кнез Војислав *Војиновић* „пристав од Арбаније“ у пов. 1349. *Voynovich* knezovi od *Uxicza*, od ovoga su plemena *Nakichi* К.

37. *Swiesdich*: кнез Андријаш *Звездић* сведок у повељи 1268; рођаци Охм. (Ана Зв. жена Радивојева 1268; Видосава Зв. жена Твртка I ргурића 1398; Рада Зв. жена Луке Петрова Охм. у XVI веку).

38. *Vladmirovich*: Радивој Владимировић, comes et iudex curiae на првом месту између босанске властеле на лажној повељи 1446. *Farlati*, III. *sacrum* IV, 68. Познати су фалсификати Луке Владимировића, в. *S. Urlic, Nastavni Vjesnik* XX, 562. VI. *knezovi* od *Mostara*. К.

39. *Zlatonosovich*: кнез Милош *Златаносовић* сведок у повељи 1268; позната босанска властелска породица (*Mikl.* 234, Жир. IV, 58, 80, 90).

40. *Bogasinovich*: рођаци Охм. (мајка адмиралова Јелена рођ. Богашиновић у акту 1584).

41. *Kopievich*: кнез Љубиша Копијевић сведок на лажној повељи 1268.

42. *Dukaginovich*: позната арбанашка владалачка породица; тобожњи потомак њен јавља се 1594 у Напуљу.

43. *Tasovcich*: рођаци Охм. (прабаба адмиралова Бјелица *Тасовчић* у акту 1584; сестра адмиралова Рада удата за Т. мајка адмирала Ђорђа Т. и др.). Покрајац Тасовчић спомиње се г. 1401 као поданик војводе Радича у Конављима (*Љ. Стојановић*, Старе српске повеље I, 135; уп. *Пуцић* I, 34).

44. *Zoranovich*: od *Sarajeva*. К.

45. *Chiorich*: рођаци Охм. (Рада *Чихорић*, баба адмиралова у акту 1584; Јела Ч. жена адмиралова стрица Петра Охм. и др.). Позната је властелска породица Чихорића (Друговића) у Хуму у XIV веку. „У XV веку спомињу се у Дубровачким судским књигама неки мали људи, који једва ће бити њ отомци ове куће, макар да се зову Друговићи и Чихорићи“, вели *К. Јуречек* у *Гласнику Зем. Музеја* IV (1892), стр. 283. *Chiorich* od *Tvelle* iz *Bosne*. К.

46. *Novakovich*: рођаци Охм. у XVI веку (Јела *Новаковић* жена Петра Петр. Охм. капетана у шпанској служби; Ружа Н. жена Козме Петрова Охм. капетана). *Nov. od Zahabja*, od ovoga plemena izlaze *Maslardichi* gospoda od koji bih mnogi dobri redomniczi na Braču. К.

47. *Radjelovich* od *Fojnice*. К.

48. *Xarkoevich* od *Zahabja*. К.

49. *Biloxievich*: кнез Стипац Билошевић од Усоре 1395, М. 226; od *Mostara*. К.

50. *Bosnich*: рођаци Охм. (прабаба адмиралова Јела Боснић у акту 1584).

51. *Bisaglich* od *Duvna*. К.

52. *Matheikovich* od *Raska* К; није ли бискуп Ант. Mattheis 1584 припадао овој породици?

53. *Grubkovich*: od *Neretve*. Od ovoga је plemena *Puglian* izpod *Jezera*. Кнез Радич Грубковић у Херцеговини г. 1450—1470. *Mikl.* 441, 509.

54. *Resich*: od *Bobovca* od ovizi se nahode mnogi dobri officiri u virnosti i postegnju a najvecije u strau *Boxiemu*. К.

56. *Oblacich*: Раде Облачић јунак народног епа; *Obl. iz Lazarichia*. К.

57. *Soymirovich* od *Neretve* iz *Regnicza*. К.

58. *Sladoevich*: у Пољичком катуну Костану најјача је породица gospode alliti vlastele cestita plemena i glassoviti imena Knezovi bosanski od Tissimira pleme i Kuchia prisvitle gospode *Sladoevichia* акт из 1776. *Mon. hist.-jur.* IV, 132. Sl. od *Imoskoga*. К.

59. *Kopcich*: od *Rame*, sada su *Turci*. К. Цафербер 1541 и Муратбер Копчић 1542, в. *Ante Simčik*, *Begovi Kopčići*, *Zbornik za nar. život* XXIX (1933), 38—59.

60. *Draxoevich*: рођаци Охм. (прабаба адмиралова Ружа Дражојевић родом из Пољица у акту 1584); и заиста у пољичком катуну Дубравама наводи се као pleme i kuchia prisvitle i plemenite gospode ungarske, pleme i Kuchia *Drasoevichia*, sada zvana *Jelichia*, stanik u *Omissu*. *Mon. hist.-jur.* IV, 135

62. *Rubcich*: кнез Вук Рупчић од Хумске земље 1434 (*Mikl.* 378); *Stanislao Rubcich* ban di timorie писао је тобоже биографију цара Душана (*Lucari*, 58) и сликао грбовник. Od *mista Rurčichia* kod *dubrave Czarni Varh*. К.

64. *Milienovich*: харамије убише Луцију Миљеновић у Фојници. *Гл. З. М.* XXI, 450.

65. *Dignicich*: позната босанска породица у XV веку (Жир. IV, 90 и 195); Драгиша Дињићић спомиње се у Сутј. род.; поч. XVII века јављају се неки Дињићићи као рођаци млађе гране Охм. (дон Педро Н. Охм. + 1631, био је ожењен Јелом Д., његов брат Павле — Мадаленом Д.) уп. *Mikl.* 234, 305, 413, 471.

66. *Marguitich*: рођаци Охм. (Анка М. жена Петра Дамијанова Охм. у XVI веку; Марко М. из Пољица 1596 (*Гл. З. М.* XXI, 46); харамије убише Франка Марг. у Фојници 1566. *Гл. З. М.* XXI, 450. *Marghitich* od *različiti*h *banovina*. К.

68. *Grubacevich*: кнез Вук Грубачевић 1428. *Гл. З. М.* 1915, 361; Божилар Гр. 1468, М. 506. *Grub* od *Neretve* iz *Čitluka*. К.

69. *Tagrievich*: Никола Сагријевић родом са Шипња написао је „*Ragionamenti sulla varietà dei flussi del mare Oceano Occidentale*“, Ven. 1574 (*Appendini*).

70. *Liubibratic* : рођаци Охм. (прабаба адмиралова Мара Љубибратић у акту 1584; Јован Стефанов Охм. ожењен у XVI в. Јелом Љ.; капетан Ђорђе Милетин Охм. ожењен Маром Љ.); калуђер Дамњан Љубибратић у покрету 1595, *J. Томић, Пећки патријарх Јован*, стр. 123. *Giubibratic* iz Tribignia comites. K.
71. *Predoevich* : катун 1401 у држави Павловој, *Jireček, Die Wlachen* 121; потурчени 1522 од Хозрев-бега. *Nedić*, 9; упор. *J. Дедијер*, Гл. 3. М. XIX, 391. Хасанпаша Придојевић, босански беглербег + 1593, *Bašagić* 24; od *Pristoglia* геџепога *Sera*. K.
72. *Sciestokrilovich* iz *Perasta*. K.
73. *Sviloevich* : Томаш Свилојевић писао је лажну повељу 1268; познат је у XV века Михајло Силађи (Свилојевић), заповедник Београда, јунак народног епа.
74. *Sitnicianich* : *Sitničich* od *Cossova Poglja*. K.
76. *Sokolovich* od *Saraeva*. K. Хусревпаша С. од 1516 до 1544; Мехмед С. велики везир 1566, *Baš.* 30.
77. *Neorich* : *bani* od *Muchia*. K.
78. *Xupanovich* : претци Охм. (Марија Жупановић тобож жена Гргура Хрељиног сина 1395. од Хуранца на Дувну K.
80. *Vukotich* : кнез Вукац В. 1419, кн. Прибислав В. коморник херцегов, М. 283 и 496.
81. *Vlaxich* геџени *Vlaich* Uros. *Nemagnich*, *sve jedno pleme*. M.
82. *Grubicevich* : od *različitih mistah*. Od *ovoga su plemena* *Grubissichi* na *Makarskoj*, *knezovi* od *starine*. K.
83. *Gradanovich* iz *Kozicze*. K.
85. *Tomanovich*, другојаџије *Tolenovich* iz *Erczegovine*. K.
86. *Xantich* : пристав Ратко Шанта 1351, *Thalloczy*, doc. VI; Драгош Шантић. *Šurmin*, Моп. 84; кнез Иван Ш. 1446—1461, *Mikl.* 440, 450, 488; *Xantich* od *Neretve*. K.
87. *Xdralovich* od *Sutinske*. K.
89. *Kraicnovich* : кнез Радоје Кр. коморник херцегов 1466, М. 407; Ахмедбег Кр. силадар 1500, *Baš.* 3.
90. *Klescich* : позната босанска породица, споредна грана Котромановића (Јир. II, 181); кнез Павле Клешћ спомиње се као сведок у повељи 1268 и као противник краљев у повељи 1395 (sic); уп. *Mikl.* 232, 294, 318, 428 и 488.
91. *Glendisaglich* : Вујица Ђендисалић прокurator и јемин Солски 1581, *Fermendžin*, 319.
92. *Krixich* od *Vigniana* iz *Posuscia*. K.
94. *Kukreich* od *istoga mista* (t.j. *Tvelle* iz *Bosne*). K.
95. *Tihcinovich* : Жупан Јурје Тихчиновић 1392, војвода Вукић Т. 1461, М. 222 и 488.
97. *Hrabrenovich* od *Bagnie Luke*. K.
99. *Bielavic* od *Bobovca*. K.
101. *Debeglich* : Новак Дебељић, јунак народне, песме познат у XVI веку у путописима Вранчића и Герлаха. *Debeglich* od *Lazarichia* iz *Servie*. K.
102. *Jamometovich* : сведок на лажној пов. 1446; J. od *Sutinske*. K. од 12 хрватских племена.
103. *Xiich* (= *Шућ* у ориг. доцније преправљено : *Шишић*); *Sciscich* : у пољичком катуну Звечану *izhodi od iasne i glassovite kuchie velikoga kneza Tissimira Miroslavichia*, *poglavitoga vftnika kraglia bosanskoga* — *pleme veliko* *Sičichia* od *kogha izhode knezovi i vojvode*. *Mon. hist.-jur.* IV, 132.
105. *Alaupovich* : босански фрањевац 1566, *Truhelka, Fojnička kronika*, Гл. 3. М. XXV, 450.
107. *Ugrinovich alias Sinovcich* : у пољичком катуну Дубравама између племи *i kuchia* *prisvitte i plemenite gospode Ungarske* *koi su naiparvo učinili svoje pribivalishe u ovom sellu* — *pleme i kuchia prisvitte gospode i plemenite Sinovcichia Ungarske*. *Mon. hist.-jur.* IV, 1363 уп. и Никола Угриновић, еп. Смедеревски 1576, *Nedić*, 25.
111. *Kutlovich* : предак адм., кнез Тасовац носи наслов „катунара Кутловића“ у акту 1584.
114. *Barzoevich* od *Rogoznicze* међу *Omiset i Zadvarjem*. K.
116. *Vilich* od *gorgnjega Vascira*. K. Ахмедбег Вилић 1822, *Baš.* 3.
118. *Vukovich* : кнез Иван В. 1419, кн. Сладоје 1429, кн. Владислав 1461, М. 219, 357, 488; *Vukovich* другојаџије *Harvatni* iz *Sina*. K.
120. *Voykovich-Pallicucia* : *Palicuchia* *gospoda velika u Derveniku*. K.
121. *Martinuxevich* od *Buskoga blata*. K. уп. дубровачку властелу *de Martinuxi*.
122. *Knesovich* : између фрањеваца 1599, *Horvat*, 60. *Knezovich* od *Herczegovine*. K.
123. *Pokraichich* od *Travnika*. K.
124. *Kruichievich* : у пољичком катуну Звечану између потомака босанског великог кнеза Тишимира спомиње се и племе *Krusichichi (alias Kružičevići)*. *Mon. h.-jur* IV, 133.
127. *Bibich* : рођаци Охм. Радослав Брајанов Охм. у XV в. ожењен Радом Бибић; Дамјан Луков крајем XVI в. (Аном Б.).
128. *Masnovich* : фра Грегорио Масновић 1581 *minister prov. Bosnae*. *Fermendžin*, 316. кнез Прибоје Мъстновић (= Масновић) 1378—1399, М. 189, 226, 237; od *Lipna*. K.
130. *Mocrovich* : рођаци Охм. (Петар Луков Охм крајем XVI в. ожењен Надом М.).
131. *Pichielomenovich* : уп. талиј. *Piscolomini* (исти грб).
132. *Čubretich* : војвода Павлао Чубретић 1461, М. 488; iz *Czetina*, *knezovi* od *Varlike*. K.
133. *Kobilich* : Милош Кобилич јунак народних песама; od *Novoga Pazara*, od *ovoga plemena* *bii veliki vitez Milosc Cobilich*. K.
135. *Kosovich* : *knezovi* od *Czetine*. Od *istoga plemena* *nahodi se kuchia u Zaostrogu, Derveniku i na veche mistaa*. K. *Martinus* K. босански фрањевац 1568 (*Occhieva*, *Epitome* 76).

137. *Kragujevich*: између пољичке властеле од glasovitih knezova bosanskih, pleme Cra-guevicha, *Mon. h.-jui.* IV, 134.
140. *Sudich*: пољички властелин 1596, *Horvat*, нав. d. 44
141. *Ursinich*: рођаци Охм у XVI веку (Јела *Урсинић* жена адмиралова стрица капетана Ђурице; друга Јела Урс. жена адмиралова брата од стрица Натала Павлова Охм.); овој породици припада вероватно и славопојац Охм., фра Бенедето Орсини, рођен у Сланом.
142. *Krasoevich*: рођаци Охм. (стриц адмиралов, капетан Павле ожењен Катом Кр.)
144. *Orlovcich*: Гргур Орловчић, војује 1525 код Јајца, Јован Орл. убијен 1526 на Мохачу, *Bojničić, Der Adel*, 135.
150. *Nimichich*: кнез Вук Нимићић на крају сведока у повељи 1395.
151. *Frankopanovich*: позната кнежевска породица у Далмацији.
154. *Alinich*: фрањевац Алинић 1594 minister prov. Bosnae Arg., *Fermendžin* 34.
155. *Jaksich*: позната породица XV в., јунаци народног епа.
156. *Jugovich*: девет браће Југовића, јунаци народног епа.
157. *Jagrosaglich*: Аугустин Јагросалић потписан на лажној повељи 1268.

Ова анализа најбоље показује да је први хералдички зборник постао око 1595, по поруцбини адмирала дон-Петра Охмућевића. Све четири слике испред грбова имају везе са његовом породицом. Сложен грб (бр. 5) приказује цара Душана као владоца Србије, Босне, Македоније, Далмације и Приморја, пошто се све ове земље спомињу у лажним повељама Охмућевића; исто можемо казати и о грбовима појединих земаља (бр. 6-15) и о грбу цара Уроша. Затим долазе грбови оних владалачких породица којима су Охмућевићи служили или којих се претставници јављају у лажним породичним повељама (бр. 17-29). Одмах иза познатих великашких породица Јабланића и Шираковића долази грб самих Охмућевића. Иза њих опет великашке породице (бр. 32-38). Затим се ређају властеоске породице по два принципа: или су то рођаци Охмућевића (Ковачићи, Костањићи, Богашинићи) или властела споменута на лажним повељама (Клешић, Војиновић, Златоносовић). Од броја 47 налазимо доста непознатих породица. Али између њих јављају се опет рођаци Охмућевића, осим тога неколико породица из пољичког племства (због породичних веза Охмућевића са Пољицама). При крају су састављачи узели да кроје грбове за јунаке народних песама (Кобилића, Орловића, Југовића), чак за скромне писце лажних повеља (Свилојевић и Јагросалић) и за неколико фрањеваца из XVI века (Алауповић, Угриновић, Кнезовић, Масновић, Алинић).

Најважније је што су сви познати нам рођаци Охмућевића из XVI века у томе грбовнику (20 породица). Није нам само јасно, зашто долазе напр. бр. 32, 44, 47? Али се ваља сетити да нам је позната само половина рођака Охмућевића. Родословна таблица наводи само презимена оних девојака које су се за Охмућевиће удавале. Али не наводи презимена оих породица, у које су девојке Охмућевића одлазиле. Случајно су нам сачувана два презимена адмиралових сестара (Тасовчић и Комнен). Можемо слободно претпоставити да је адмирал имао још сестара и тетака и да су грбови његових сестрића, браће од тетака и других сродника по танкој крви нашли места у грбовнику. Осим тога наводе се неке породице познате по Босни у XVI и XVII в. (напр. Алауповићи). Али најмање има грбова старих босанских породица, познатих из аутентичних повеља. Слика грбовника обазирао се на прилике из краја XVI века и имао је врло мршаве податке из старог доба. Нема спора, да овај грбовник никако не одговара приликама из Душанова доба, јер најмање води рачуна о српском, рашком племству; много се више обазире на Босну, у којој Душан није никад владао. Али види се да је и о Босни и Херцеговини XV века сликар грбовника имао доста слабе податке. Стога не можемо примити мишљење д-ра Виктора Новака: „да је оригинал грбовника претходио барем за стотину година Коренић—Неорићевом, који је сигурно израђен 1595“ (*Antologija jugo-slavenske misli*, B. 1930, str. 4 i 8).

Коренићев грбовник (или његов оригинал, јер је Коренићев копија) постао је *после 1584 год.* ради породице Охмућевића. То се доказује његовом садржином; доказује се и његовим насловом и планом. У XVI веку јављало

се, нарочито у Немачкој, доста штампаних грбовника.⁷² Један од најинтересантијих је зборник Виргила Солиса, штампан у Ниренбергу год. 1555. Он има дугачки немачки наслов на првој страни, а на другој латински превод тог наслова. Од користи је да упоредимо тај превод са латинским насловом у Коренићевом и Бечком грбовнику.

Libellus scutorum seu signorum publicorum regnorum ac statuum sacri Romani Imperii, quae singulari diligentia, cura et industria imaginibus ac coloribus suis expressit Virgilius Solis pictor ac civis Norimbergensis.

Ad honorem Caesareae et Regiae Maiestatis, nec non Pontificiae Sanctitatis, ac reliquorum Regum, Electorum, Principum ac statuum, in quorum tutela fundamenta et munimenta sacri Romani Imperii consistunt. (V. Solis, f. 2).

Libellus sanctorum patronorum et publicarum insigniarum regnorum et familiarum illustrium Illyrici Imperii, quas magna cura singularetque diligentia collegit atque depinxit Stanislaus Rubcich, rex insigniarum domini Imperatoris Stephani Stephani Nemagnich, In laudem Caesareae ac Regiae Maiestatis et reliquorum principum, ducum, marchionum, comitum, vicecomitum, equitum et nobilium totius Illyriae, sub quorum protectione fundamenta monimentaue eiusdem Illyrici Imperii consistunt. (Kor.-Neorić)

Иако је илирски хералдичар додао своје наслову примедбу да је он преводио са словенског оригинала, нађеног на Св. Гори у манастирима реда Св. Василија (!), јасно је да је он преписао наслов немачког зборника и само нешто парафразирао. И план илирског грбовника рађен је у главном по немачком зборнику. На првом месту немачки (односно словенски) наслов са латинским преводом. После тога Солис доноси грбове папе и његових кардинала (л. 3—15); томе одговарају у илирском грбовнику слике папе Гргура и светаца, заштитника илирских. Затим видимо код Солиса сложене грбове: Свете Римске Царевине (л. 17) и Св. Римске Краљевине, окружене орденском колајном (л. 18). Сасвим слично изгледају сложени грбови цара Душана (л. 5) и младог краља Уроша (л. 16). Одмах после тога доноси Солис грбове 12 краљевина подређених царевини (Die XII Khunigreich so under die Romische Christliche Manarchy, л. 19—21); у нашем грбовнику налазимо 10 краљевина илирских (л. 6—15). Следећи одељак код Солиса сачињавају грбови 7 курфирста (л. 22), 4 херцега — „ступова царевине“ (л. 23), маркграфа, бурграфа, лантграфа, графова, барона и обичних витезова (само по 4 од сваке врсте, л. 23—25). Томе одговарају у илирском грбовнику двадесетак владалачких и војводских породица са крунама на шлемовима (л. 17—38, између њих и Охмућевићи на л. 31). Тек после тога почиње разлика у плану, јер Солис доноси опет грбове многобројних краљевина, често сасвим фантастичних (које је узео из неког другог извора) и опет херцега и витезова (л. 26—44), док илирски хералдичар ређа грбове обичне властеле, између којих смо нашли толико адмиралових рођака (л. 39—157).

VII. ИЗВОРИ ИЛИРСКЕ ХЕРАЛДИКЕ И ОРБИНИЈЕВО ДЕЛО.

У Солисовом зборнику наћићемо и неке илирске грбове: ту су грбови Хрватске (Croatie, f. 26), Славоније (*Шри куне*, Schlafanien, f. 29, вероватно из Рејхентала), Приморја (Crawacie, f. 31), Далмације (Dalmacie, f. 32), Босне (Wasen in Turkey, f. 36), — онаке исте као код Коренића. Интересантно је једно: док су Солисови грбови у кићеном стилу немачке ренесансе, Коренићев зборник има много скромније украсе (*lambrequins*) и старије облике шлемова (*heumes* XIV века, не *casques* XVI в.). Ипак ово не значи да је илирски хералдичар заиста сликао по старом оригиналу XIV—XV века. Ово значи само да је имао осећање стилова: пошто је хтео да начини грбовник из доба цара Душана, потрудио се је да својим сликама дâ што више старински изглед. У осталом, овакве старинске облике кацига и плаштева могао

⁷² Вреди споменути да у исте године спада и почетак хералдичких студија код Пољака и Чеха. Гол. 1584 наштампало је *Бартош Папроцки* свој чувени зборник „*Herby rycerstwa polskiego na pięćoro ksiąg rozdzielone*“; 1593 исти Папроцки штампа „*Zrcadlo slawneho markrabství Moravského*“, а 1602 — чешки грбовник: „*Diadochus čili spis o králich, hodnostářich a třech stavěch králevství Českého*“.

је да нађе и на последњим странама Солисова зборника.⁷³ Нема сумње, имао је и друге изворе, али је цео план начинио по Солису.

Тешко је казати који су облици његових грбова измишљени, а који су засновани на старој традицији.⁷⁴ Можемо скренути пажњу на то да су облици грбова доста једноставни: често срећамо сличне немногобројне фигуре. Напр. врло често јавља се коса пруга-bande,⁷⁵ затим угласта пруга-chevron. Али нарочито пада у очи обиље полумесеца и звезда: полумесец се јавља у 46 грбова, звезде (са полумесецом или без њега) у 21 грбу. Крст долази много ређе — у 15 грбова.⁷⁶

Можемо приметити да су полумесец и звезда стари „илирски“ амблем, који је био познат у југословенским земљама давно пре доласка Турака. На богомилским грбовима претставља млади месец окренут роговима горе наду на васкрс после смрти.⁷⁷ Баш овакав полумесец са роговима горе (croissant montant) и са звездом налази се на славонским „багатинима“ кованим за време Андрије II (1217—1241); Трухелка мисли да је то стари грб Далмације.⁷⁸ На многим славонским бановцима видимо комбинацију звезде и полумесеца са угарским дуплим крстом (новци Беле IV) или са славонском куном (новци Беле IV, Карла Роберта и др.).⁷⁹ Исти лежећи полумесец и звезда јављају се око фигуре св. Христофора на печату о. Раба г. 1268.⁸⁰ У најстаријем грбу града Загреба г. 1397 видимо опет и звезду и лежећи полумесец, који је већ доцније замењен полумесецом окренутим на десно (croissant tourné) на турски начин. Полумесец и звезда јављају се и у грбу града Острошца г. 1403, Вараждина 1424, Крижеваца (са крстом),⁸¹ као и на печату бана Сигисмунда Чаковачког г. 1498.⁸² Лежећи полумесец са једном звездом налази се на грбовима мађарских племића Kovary 1421 и Fanchykaу 1425; мађарска породица Lewew има г. 1453 лежећи полумесец и звезде, а властела Марковићи са о. Пага г. 1578 исти полумесец са 2 звезде.⁸³

Треба споменути да и на грбу босанске краљевине, на споменику краљице Катарине г. 1478, јавља се исти полумесец са звездом у комбинацији са наоружаном руком у централном штиту (écu de coeur). Значајне су и речи Качића—Миошића: „Bosanska arma jest jedan štit i na njemu polmisica i jedna zvezda. U Primorju na mnogim starim grobnicama nahodi se rečena arma: sva je prilika da su takove grobnice učinjene od Bosanskih Uskokah, za jednu uspomenu od svoga došastja i gospodstva“.⁸⁴ Стога је П. Охмућевић имао право да наслика полумесец као „штит Бошњака старих Илира“,⁸⁵ а илирски хералдичар кад је тај штит саставио са Рајхенталовим грбом Босне. Веројатно је да су многи полумесеци у илирском грбовнику засновани на старој традицији, јер се на надгробним босанским плочама налазе и полумесеци и косе пруге (bandes et barres), који су несумњиво хералдички знакови,⁸⁶ али исто тако је веројатно да су многи грбови измишљени од нашег хералдичара.

⁷³ Напр. на грбовима грофова и ритера на л. 41, 43. *Virgil Solis' Wappenbüchlein*, Nürnberg, 1555 (прештамп. у Минхену 1883, *Liebhaber Bibliothek alter Illustratoren*, B. V).

⁷⁴ Можда грб Охм., јер га налазимо и на плочи из 1472, *Gelcich*, 50; грб Хрвојев (бр. 28) јавља се и у Хрвојевом мисалу, али у сасвим другим бојама.

⁷⁵ Иста пруга долази често и на анонимним босанским гробним плочама; дакле, ту би могла да буде стара традиција. У 35 грбова је коса пруга (bande), у 20 грбова је водоравна (fascie).

⁷⁶ Доста чести су кринови — у 18 грбова, и руже у 10.

⁷⁷ Уп. G. Wilke. *Ueber die Bedeutung einiger Symbole an den Bogumilendenkmälern*, Гласник Зем. Музеја XXXVI, (1924) стр. 27—38.

⁷⁸ C. Truhelka, Slavonski banovci, Гл. Зем. Муз. IX (1897), стр. 135 и 39.

⁷⁹ C. Truhelka, нав. д. 93, 114 и др.

⁸⁰ E. Laszowski, Prilog k hrvatskoj sfragistici, Vj. Hr. Arh. Dr. NS. V (1901), стр. 81.

⁸¹ E. Laszowski, Vj. H. A. D. NS. I, 135, 131, 129.

⁸² J. Bojničić, Pečat bana S. Čakovskog, Vj. H. A. D. XIII (1891), 65.

⁸³ Siebmachers Grosses u. allgemeines Wappenbuch, B. IV, Abth. 13, t. 15 и 73; B. IV, A. 3, s. 62.

⁸⁴ Kačić-Miošić, Razgovor ugodni, II, стр. 11; о. Martin Nedić, Starine bosanske, Arhiv IV (1857), 149 и 151, наводи надгробне плоче са полумесецима.

⁸⁵ На „Родословљу“ јасно се види како је раније био насликан полумесец окренут десно, који је затим замењен лежећим (montant, non tourné).

⁸⁶ C. Truhelka, Wiss. Mit. B.-H. III, 433; L. Thalloczy, Studien 301.

После ове анализе ваља нам исправити мишљење Ст. Новаковића: да је Мавро Орбини био зачетник овог хералдичког покрета. Наведено мишљење Рачког је тачније; илирска хералдика ствара се раније него је дело Орбинијево угледало света, чак не ни 1595 него већ око 1584.

Напротив, веројатно је, да је Орбинију био познат Коренићев грбовник и да је он из њега уносио у своје дело грбове. Можемо казати да је Орбини био врло скептичан према аспирацијама Охмућевића; није их ни споменуо у своме делу па ни Хрељу, када говори о Душану; није ни њихов грб пре-сликао. Али је узео готово без промене грб Душанов, који потпуно одговара Орбинијевом илирству, и грбове појединих владалаца и великаша.

Орбини је узео из Охмућевићева грбовника редом ових једанаест грбова:

1) Одмах на почетку, на лепој слици испред текста *Slavo dell' illirico*, видимо грб са *три куне*; ово је Рајхенталов грб Славоније, који је Орбини најлакше могао наћи у илирском грбовнику.

2) Да је Орбини црпео из Охмућевићева зборника види се најбоље из Душанова грба (Орб. стр. 242); ово је исти комбиновани грб девет краљевина, са штитовима Немањића и Котромановића у центру, са иста три шлема и три цимера (жена са заставом, двоглави орао и лав са мачем); доста сличан је и потпис: *Arma di Stefano Nemagna Re et Imperatore di Rascia*. Само је цео цртеж модернизован; нема орденске колајне.

3) *Arma di Vucascino re di Servia* (Орб. 274); то је тачно грб Мрњавчића са истом сиреном у цимеру (К.—Неор. л. 19).

4) *Arma di Nicollo Altomano* (стр. 281) није грб Војиновића (К.—Н. 36), него грб Жупановића (л. 79); вероватно су у оно време Жупановићи (чије је повеље видео Орбини; стр. 362) сматрали да су они прави потомци *di Nicolo Zupano* (како га зове Орбини на стр. 267)?⁸⁷

5) *Arma di Balsi* (стр. 286) опет је узет од К.—Н. л. 26; само је звезда упрошћена: место 20 знакова има њих само 7.

6) *Arma del conte Lazaro* (стр. 311) тачно одговара цимеру племена Гребљановића (л. 21).

7) *Arma del regno di Bosna* (стр. 344) није узета из других извора него баш из Охм. л. 8, јер носи крунисане женске главе у штиту; иста је и круна изнад штита.

8) *Arma de' Duchi di Santo Sabba* (стр. 380) то је грб „племена Косачића“ (л. 27) са истим лавом и крсташ-бајраком у цимеру.

9) *Arma del contado di Chelmo* (стр. 390) то је „цимер Приморске и Хумске земље“ (л. 15), само нешто модернизован: рука је окренута не десно него лево (против правила хералдике) и држи не мач него бојно копље.

10) *Arma del regno di Croatia* (стр. 394) опет је доста немарно прецртана из Охм. л. 10; на Орбинијевом цртежу не може се разабрати да ли су коцке разних боја.

11) *Arma del regno di Bulgaria* (стр. 398) опет из Охм. л. 12; исти је лав, иста велика круна без шлема.

Можемо казати да је Орбини *све своје југословенске грбове* узео из Охмућевићева грбовника, али доста немарно,⁸⁸ не водећи рачуна о бојама и модернизујући облике у стилу ранијег барока.

Сад можемо одговорити и на питање: одакле је Орбини узео грб Србије? ^{8a} Орбини нема засебног грба Србије, који се налази само у сложеном грбу Душановом, узетом из илирског грбовника. Али откуд је Охмућевић узео свој грб Србије? Њега нема у сутјеском „Родословљу“ око 1584; он се јавља

⁸⁷ Овим грбом из Орбинија почели су доцније да се служе, због сличности презимена, херцеговски Војновићи, који се јављају у Боки Которској од 1698 год. и којима припада и велики песник Иво. *Саво Накићеновић*, О херцеговским Војновићима, Дубр. 1904.

⁸⁸ Највећа је немарност у томе што је Орбини испод грба цара Стефана Душана (*Stephani Nemagnich*, Охм. л. 5) написао „*Arma di Stephano Nemagna*“.

^{8a} Недавно су ово питање решавали г. г. *Сил. Ситанојевић*, *О српском грбу и Ник. Радојичић*, *О ишпишу на српском грбу*, у Гласнику Истор. Друштва у Н. Саду, књ. III (1930, стр. 98—104).

као засебан грб у Кор.—Неор. зборнику око г. 1595 и баш су ту округли облици оцила најближи истим фигурама на великом дечанском полилеју (око г. 1397—1402).⁸⁹ Ту је Охмућевић заиста ухватио стару српску традицију: није ли му дао информације калуђер Љубибратић, који је око г. 1595 долазио из Пећи у Напуљ и чији се грб налази у грбовнику на л. 70? Пећка патријаршија могла је да сачува традицију српског грба, тачно познату у Дечанима од краја XIV века.

VIII. ОДНОС ИЗМЕЂУ ПОЈЕДИНИХ ГРБОВНИКА.

Ако сад упоредимо фојнички грбовник са Коренићевим, уверићемо се да је фојнички доцнија прерада, а не извор Коренићева и Бечког грбовника.

1) Ово селено види већ и из наслова: наслов фојничког грбовника много је краћи и мало разумљив. Тамо се вели да је Родословље састављено „по Станиславу Рубчићу попу“. Откуд то да се православни поп бави грбовима? Међутим, у наслову Коренићева зборника нема ни речи о попу. Тамо се вели да је Родословље „саставио с великом помњом и опатию Станисау Рубчић бан цимериа господина цара“, у латинском тексту „*magna cura singularique diligentia collegit atque depinxit Stanislaus Rubcich rex insigniarum domini Imperatoris*“. Латински је текст сасвим јасан, у српском је *diligentia* преведена ретком речи „опаишью“.⁹⁰ Сликара фојничког грбовника није обратио пажњу на латински текст, а при скраћивању словенског текста није разумео „опатию“ па је помислио да је то „опатъ Станиславъ Рубчићъ“. Пошто му је изгледао сумњив католички опат на Душанову двору у улози „бана цимирја“, он је испустио малоразумљивог „бана цимерја“, а опата превео у попа.

2) По садржини фојнички је нешто скраћен: у њему нема грбова: Урсинића (бр. 39), Мартинушића (бр. 117), Покрајчића (бр. 119), Пиколоминовића (127), Кобилића (129), Жеглиговића (130), Љубковића (135), Орловића (139), Маруловића (141), Дивојевића (142), Мусијевића (144), Деновића (146), Алинића (148), Јакшића (149), Југовића (150) и Јагросалића (151). Види се како је фојнички сликар према крају изгубио вољу за рад, почео је да изоставља по један грб, а пред сам крај изоставио је редом 5.

3) У фојнички грбовник унет је само један грб кога нема у Коренићевом, то је грб Радмировића-Иванића (ф. бр. 102). То му је требало пошто се у XVII веку један Охмућевић оженио девојком из ове породице; других дода- така нема.

4) Да је фојнички грбовник доцнија прерада, види се и из тога што су многа презимена покварена, при преписивању са латинског;⁹¹ на пример:

у Корен.	28. Harvovich (Хрвојевић)	у Фојн.	23. Хапцовић!
	32. Scimrakovich (Шимраковић)		25. Жимраковић
	45. Cihorich (Чихорић)		40. Чорић
	50. Biloscevic (Билошевић)		44. Биложевић
	55. Diknich (Дикнић)		51. Дичнић
	63. Morovlascich (Моровлашић)		45. Моровлажић
	67. Grubacevic (Грубачевић)		63. Грубчевић
	83. Glavich		132. Глумчић ⁹²)
	86. Sciantich (Шантић)		134. Жантић
	99. Sciscich (Шишић)		95. Екличић
	108. Parmezanich (Пармежанић)		83. Партекановић
	125. Eusebiovic (Еузебиовић)		112. Еусебловић
	140. Subich (Зубић)		104. Субић

⁸⁹ У Беогр и Фојничк. зборницима су облици оцила измењени. — Дечански полијелеј постао је после посете кнег. Милице г. 1397, на њему су исписана имена господара Стефана и Влка, дакле је саливен пре г. 1402 кад је Стефан добио деспотство.

⁹⁰ *браз*, m. et fem. attentio, cautio: ражња, ромња, briga, staranje. *Akad. Rječnik IX*, 30.

⁹¹ Ово је довело у забуну Новаковића, који је упоређивао само презимена а не грбове, и изнео је закључак да се Фојнички и Коренићев много разликују. Међутим грбови су исти, само се презимена мало разликују. — Уп. *Год. Чујића*, 92—100.

⁹² Што је Главић замењен Глумчићем, може да буде у вези с тим што се г. 1667 у Фојници спомиње фрањевац Стипан Глумчић, *custos provinciae*. V. *Čorović, Nekoliko fojničkih pisama*, Glasnik Z. M. XXI, 482.

Многе од ових погрешака долазе од тога што је сликар фојничког зборника слабо разумео талијански правопис (Жантић м. Шантић и др.).

5) У фојничком зборнику има погрешака. Напр. у Коренићевом долазе редом три грба: бр. 99 Bielavich, 100 Klupkovich, 101 Debeglich. У фојничком они су испремештани као 85 *Дебелић* (= Debeglich), 87 опет *Дебелић* (= Bielavich) и 91 *Враничић* (= Klupkovich).

Дакле, наше је мишљење да је Фојнички зборник најмлађи између описаних југословенских грбовника. Он не припада ни 1340 години (како пише у наслову), ни крају XV века (како је мислио Клајић), ни крају XVI (како су допуштали Новаковић и Рачки), ни првој половини XVII века (како датира граф Мјерошевски). Постао је за најмлађу грану Охмућевића, веројатно око 1675 или чак око 1688, кад је Антонио Охмућевић имао највише веза са фојничким фрањевцима, тражећи своја наследна права на феудне жуђе *Смуцку и Тухељску*.⁹³

Из упоређења хералдичке грађе коју смо имали у рукама, можемо закључити:

1) Да је сутјеско „Родословље“ први покушај хералдичких фикција, који је учињен од адмирала Петра Охмућевића одмах после г. 1584;

2) Да је после тог „Родословља“ и у вези с њим постао око г. 1594—1595 илирски грбовник „Родословије нависених и светих отаца — Libellus sanctorum patronorum“, по узору на Солисов Wappenbüchlein, да се тим грбовником докажу осам степена адмиралова племства.

3) Коренић-Неорићев зборник из г. 1595 није оригинал него један од првих преписа (21×14,5 см.), учињен од некога Кор.-Неорића (веројатно рођака Охм.). Оригинални грбовник био је писан на два језика, у њему је била ћирилица на првом месту; међутим Кор.-Неорић није знао ћирилицу: са тешком муком преписивао је свој извор и правио грешке на сваком кораку: меша К и В, Ђ и Б, И и П итд.⁹⁴ Док у азбучном прегледу стоји само презиме *Неорић* (тако стоји и у другим преписима), на л. 77 преписивач додаје испод свог грба презиме: *Коренић-Неорић* (и *Јеринић*) и нарочито је искитио ову страну лепим вињетама и шарама.⁹⁵ На крају грбовника, после л. 152 додато је још 11 грбова без потписа, који су комбинације прављене од грбова Коренића, Неорића, Жупановића и Јеринића(?). Ово су доцнији додаци, цртани у XVII веку.

4) Оригинални грбовника, сликан пред 1595 за адмирала П. Охмућевића, пропао је веројатно негде у Напуљу; али је сачуван други препис, начињен за другу грану Охмућевића почетком 17 века. Ово је Београдски (31×21,5 см.), без српског текста и без слика светаца на почетку. Садржи исте грбове, али има неколико промена у њиховом распореду: напр. грб Дињичића дошао је са 65 места на 29, јер се један Охмућевић из друге гране оженио поч. XVII в. девојком из ове породице; грб Урсинића дошао је са 141 места на 39, јер је епископ Б. Урсинић почетком XVII в. нарочито славио Охмућевиће. На крају имамо један додатак — грб Вранчића (л. 152), славне породице, којој је припадао кардинал Verantius (+ 1573). Старински облици шлемова (healms) замењени су новијим кацигама (casques): в. на таблицама бр. 77 и 152.

5) Око г. 1650 постао је Скоројевићев препис, направљен по изгубљеном оригиналу (сачувао је слике светаца и грб Џетињанића) и послат у Беч, у вези са амбицијама адмирала Андрије Охмућевића.

⁹³ Још је год. 1723 цар Карло VI потврдио нећаку Антонијеву Петру Охмућевићу conte di Tuhelj све повеље и привилегије из год. 1268, 1348, 1395, 1406, 1463, 1645, 1650, 1654, 1678 и сва њихова права на Contado di Tuhelj, antico Feudo della casa Gargurich. В. Вукасовић, *Гласник Зем. Муз.* 1891, 278.

⁹⁴ Напр. пише РЛПНЕЛОКНЋБ место РАДНЕЛОВИЋ, КИПГАМБ место КННГАМБ и т. д. Насловна страна: *Родословије* и т. д. кипти од погрешака.

⁹⁵ У вези с тим испао је из Кор.-Неор. зборника лист 78 са грбом Џетињанића (презиме налази се у азбучном прегледу) и замењен је доста незграпно нацртаним грбом Wukoslavich (са погрешном пагинацијом LXXIX), кога нема у другим грбовницима.

6) Између г. 1660—1688 постао је Фојнички зборник, направљен за Пиер-Дамјана Охмућевића опет по оригиналу (21,5×17 см.; има српски текст и грб Цетињанића): у почетку ближи је распореду оригинала него Београдски, али при крају много је мењао распоред и многе је грбове испустио. Додао је грб Радмирића-Иванића (л. 102) ради њихових породичних веза са трећом граном Охмућевића.

7) Најзад, 1746 начињен је у Дубровнику Саракин препис: ту су илирски грбови додати рукопису Дубров. статута иза грбова дубровачке властеле; преписивани су у једном чудном нeredу.

IX. ЗАКЉУЧАК.

Показали смо да је постанак југославенске хералдике 1595 у уској вези са личноm сујетом Охмућевића, са плановима адмирала дон-Педро да уђе у ред шпанских витезова. Ипак ове хералдичке фикције имају и ширу позадину. Већ је Ст. Новаковић напоменуо како је у Дубровнику било крајем XVI века погодна тло за историске студије, одушевљење за словенску прошлост.⁹⁶ Од тог времена значајне су публикације Јов. Томића знатно су расветлиле ово доба наше историје. Из њих можемо навести: да је Напуљ (где су у шпанској флоти служили Охмућевићи и Тасовчићи) био тих година центар за подбадање покрета балканских хришћана против Турака. Од 1592 радио је папа Климент VIII на томе да изазове покрет хришћана против полумесеца и да створи савез у који би ушле Шпанија, Аустрија, Пољска и Русија. Год. 1593 плануо је рат ћесара са Турском. У вези с тим покретом настаје устанак Срба у Банату. Напуљски вице-краљ шаље емисаре на Балкан и прима изасланике и авантуристе, који му обећавају скори устанак свих хришћана. Две тачке овог покрета су Напуљ и Дубровник. У Дубровнику ради читав одбор на покрету Турцима потчињених хришћана.⁹⁷

Ту су малтешки витез Фран Бртуговић (родом са Хвара), корчулански бискуп Авг. Квинчи (родом из Пољица), будвански бискуп Дамњан Марковић. Они одржавају везе са босанским и херцеговачким усташима. 14 априла 1595 ћесар је својим прогласом објавио хришћанима у Босни и у суседним крајевима да их прима у своју заштиту.⁹⁸ У исто време охридски „патријарх Арбаније, Далмације и Расије“ Атанасије ступа у везу са Шпанцима. Вице-краљ напуљски спрема 1595 бродовље (вероватно своју „*classement Illyricum*“), да помогне усташе у Арбанији и Зетском Приморју. Ускоци се спремају да освоје град Клис; чак у Бугарској припрема се устанак.⁹⁹ У томе комешању оживљавају свуда успомене на стара царства, на класична имена Македоније и Илирије, листине се печате фалсификованим печатима старих краљевина,¹⁰⁰ јављају се самозвани потомци старих владара: Комнена, Црнојевића, Дукађина, потомак херцега Косаче.¹⁰¹

⁹⁶ *Годишњица Н. Чујића*, VI, 104 сл.

⁹⁷ *Ј. Томић, Пећки патријарх Јован и покрет хришћана на Балканском полуострву 1592-1614*. Земун 1903; *К. Horvat, Novi historijski spomenici za povijest Bosne i susjednih zemalja*, Glasnik Zem. M. XXI (1909), 1—104; 313-424.

⁹⁸ *Ј. Томић, Град Клис у 1596 г.*, Б. 1908, стр. 54 и 67.

⁹⁹ *Spomenici hrvatske krajine I*, 195; *Ј. Томић, Пећки патријарх Јован*, стр. 40.

¹⁰⁰ И град Љеш је огњиште тог покрета. Ту се покушавало радити са снагом историске традиције. *М. Sufflay, Srbi i Arbanasi*, Б. 1925, стр. 66.—1 јула 1593 арбанаске старешине пишу папи Клименту VIII како је лако узбунити Арбанасе против Турака. На том је писму ударен печат који има латински натпис „*Sigillum Regni Macedoniae et Albanae*.“ У печату је грб, а над грбом кнежевска круна. *К. Horvat*, нав. д стр. 14 Доцнији анонимни извештај римској курији из г. 1595 окривљује тим поводом Тому Пелешу из Љеша, Марка Ђини из Улцића, Ник. Ђанси из Љеша и друге *che si immaginassero far fare due sorte di sigilli, l'uno con un aquila se ben mi ricordo per haverli visti con lettere attorno, che dicono sigillum regni Macedoniae et Albanae, l'altro sigillo con un impronto di San Giorgio, con lettere attorno quali dicono sigillum communis Alesii, con questi sigilli loro autenticano lettere et patenti diverse. ib. 34.*

¹⁰¹ Неки Алвиз Милановић дошао је у Напуљ и претстављао се вице-краљу као потомак херцега Косаче, позивајући се на тврђење Дубровчана; *Ј. Томић*, 122.

У т ј наелектризованој атмосфери јавља се око 1595 илирски грбовник чији је циљ: 1) показати Талијанима и Шпанцима да су балкански хришћани имали своју велику државу, чак не краљевину, него једну царевину светског сјаја, да је тај Imperium Illyricum садржавао Македонију, Илирију, Босну, Далмацију, Хрватску, Славонију, Бугарску, Србију, Рашку и Приморје; и 2) да они преставници балканских народа, с којима разговара напуљски вице-краљ, нису сељаци ни пучани него племенити кољеновићи, потомци „*principum, ducum, marchionum, comitum, vicesomitum, equitum et nobilium totius Iliriae*“. Подаци су оскудни и нисмо нашли директан траг да би адмирал П. Охмућевић учествовао у Напуљу у тим преговорима; но из његових речи знамо да се он против Турака борио. Али један од његових сестрића поморски капетан Ђорђе Долисти-Тасовчић игра велику улогу: он је доцније у Напуљу био некакав стожер око кога су се окупљали повереници са разних крајева Балканског полуострва.¹⁰² Поред њега важну улогу имао је и окретни калуђер Дамњан Љубибратић из Пећи, повереник патријарха Јована и рођак Тасовчића и Охмућевића.¹⁰³

У доба тог идејног покрета ставили смо и доцнију прераду Душанова законодавства, у којој се цар Душан јавља као „Македонски цар Стефан Србски, Блгарски, Угорски, Далматински, Арбанаски и Угровлахиски“,¹⁰⁴ као символ жељеног уједињења свих балканских хришћана. Цео је покрет пропао, али нешто је ипак остало: интересовање западних народа за балканске Словене, поштовање према њиховој истрајности и храбрости. Томе су допринели и Орбинијева и Лукарићева историја и Коренићев грбовник, као и личне заслуге Охмућевића, Долисти-Тасовчића и Мажибрадића. Славно име Словена „*degli Slavi, hoggi corottamente detti Sclavoni*“ опет постаје познато по обалама Средоземног мора.

Покојни Владимир Мажуранић је пред крај свог живота нарочито истраживао подвиге Југославена у муслиманској Шпанији IX—XI века и упућивао је младе научнике да пронађу арапско дело неког Хабиба, писца X века под насловом: „Јасни и убедљиви докази против оних који не признају врлине Словена.“¹⁰⁵ Сумњамо да би се ово дело могло пронаћи, али можемо скренути пажњу да је у много ближем добу 1638 штампано у Мадриду дело Martino Rosa — *Breve compendium gloriosae nationis Illyricae*.¹⁰⁶ И ова је апологија Словена вероватно постала у вези са племићким аспирацијама Охмућевића, али би се могла проучити као још једна карика у ланцу оног снажног илирског покрета, у који спада и постанак илирске хералдике крајем XVI века.

Оно што заслужује заиста нарочиту пажњу у раду породице Охмућевића — то је доследно изражена „илирска“ идеја. Већ на Сутјеском пергамену (г. 1584?) јасно се оцртава велика традиција краља Твртка и његовог „сугубог венца“ српског и босанског. Лоза Котроманића и лоза Немањића приказане су заједно; обе су подједнако драге сликару, који са истим поштовањем говори о „Светом Сави од Милешева“, о краљу Милутину који походи св. Николу у Бару, и о несрећној краљици Катарини сахрањеној у Риму. На томе пергаменту приказан је и „штит Бошњака — старих Илира“; изгледа да се ту по први пут славно име Илира јавља на југословенском тлу, изван Рима.

¹⁰² Капетан Долистовић који је г. 1606 и 1608 одлазио на свом великом броду у Арбанију, као повереник напуљског вице-краља; *Ј. Томић, нав. д. 82, 86—89, 123, 140*. Ово је капетан Ђорђе Долисти-Тасовчић, који сам спомиње како је г. 1606 одлазио на свом броду у Арбанију „*a serviços segregos de su magestat*“. Умро је 6 јула 1625 као командор реда Св. Јакова; *Gelcich, 90*.

¹⁰³ Род је капетану Долисти-Тасовчићу, *Ј. Томић, 123*; о породичним везама Љубибратића и Охмућевића в. горе.

¹⁰⁴ *А. Соловјев, Законодавство Свештана Душана цара Срба и Грка*. Ск. 1928, стр. 232;

¹⁰⁵ *VI. Mažuranić, Dodatci uz prinose, s 50. VI. Mažuranić, Izvori Lukarevića, 130 i 153*. уп. *Juraj Andrašy, Tragom Vladimira Mažuranića „Savremenik“ 1927*.

¹⁰⁶ *Madrid, Martínez 1638*, наводи *Gelcich, 86*.

Величајући славну прошлост, Петар Охмућевић ставља на истом пергаменту изнад свог породичног грба сложени штит свих илирских земаља и пише уз њега: „Сви краљеви Немањићи и Босански с круном име од Стипана узимаху“. На томе штиту, окруженом колајном витешког реда св. Стефана, видимо *по први пут* у историји уједињене грбове: *Босне, Србије, Славоније, Хрватске, Далмације и Приморја*. Идеја југословенског уједињења била је јасна Петру Охмућевићу. Да је што тачније изрази, ставља он још једанпут по рубовима пергамента штитове истих краљевина и „племена“ Немањића, Котромановића и Косача.

Затим, кад је заповедник „Илирске морнарице“ (classis Illyrica) изнео сумњив акт од 1584 и друге старе повеље, видимо у тим актима срдачну везу између босанског бискупа и православних владика, позивање на народне епске песме, на традицију Душанова царства. У тим актима далеки Охрид и Прилеп исто тако улазе у круг југословенских земаља као и планинске жупе Босне и Херцеговине, као и питомо дубровачко Приморје.

Напокон, у грбовнику 1595 илирска идеја је на врхунцу снаге. Она избија из шумног наслова зборника, у ком се приказује једна легендарна словенска царевина као достојни такмац „Римске царевине германског народа“. Ту се велича цар словенске крви, који заповеда са 10 краљевина и уједињује их у један Imperium Illyricum. Ту су и грбови свих југословенских владачких и кнежевских лоза: Немањића, Хрвојевића, Бранковића, Франкопано-вића и др. у једном смишљеном и чврстом браству. Ту су и цимери многобројних помораца и војника, који су изазвали дивљење Шпанаца и Талијана својим јунаштвом и чија је имена тај грбовник сачувао од заборава. У томе зборнику јавља се први пут српски крст са четири оцила, који ће обновити византиску традицију борбе против Турака и постати славан кроз векове. Из тог зборника узео је Мавро Орбини многе инспирације за своје замашно дело.

Ово исповедање идеала југословенског јединства дозвољава нам да опростимо адмиралу Петру Охмућевићу († 1599) његову сујету и небирање средстава, и да га истакнемо као једног од првих свесних поборника илирзма, као претходника Орбинија и Јурја Крижанића.

А. В. Соловјев.

ПРИЛОЗИ

1. ЛАЖНА ПОВЕЉА КРАЉА КОЛОМАНА МАТИНУ ЈАБЛАНОВИЋУ ИЗ 1105 ГОД.

У рукопису фрањевачке библиотеке у Дубровнику бр. 250 (254) налази се доста података о парницама и повластицама породице Охмућевић, преписаних крајем XVII века; на стр. 52 сл. наћићемо Privilegii dell' Antichissima e Nobilissima Famiglia Jablanovich de Goritia, della quale deriva la casa Nelipitia, Paulovich, Radosaglich et Orsich. Те повеље имала је у рукама Марија рођ. Јаблановић, жена Пјер-Дамјана Охмућевића (око 1645).

Интересантно је знати како је још 1549 неки Стефан Јаблановић поднео Загребачком каптолу на потврду повељу краља Коломана од 1105 и краља Твртка од 1390 (Nos Capitulum ecclesiae Sagabriensis memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod generosus et magnificus Dominus Stefanus Jablanovich de civitate Orsich, nomine et persona totiusque suae antiquissimae, simul et nobilissimae Familiae, ex filiis Jablanovichorum de Goriza prosapia oriendorum, Nostram personaliter veniens in praesentiam exhibuit et praesentavit nobis infrascriptas litteras donationaler, in quantum et vix legi poterant, potentissimi olim et serenissimi Regis Hungariae, Colomanni, et serenissimi Regis Tuartki Regis Bosnae slavonico idiomate confectas, in pergameno sub igillo Regio, manusque propriae subscriptionilis confectas, quarum tenor talis est...)

Наводимо прву повељу,¹ јер она показује како мотиви из народне традиције утичу на стварање племићких фалсификата у XVI веку.

Mii Coloman Dalmanski, Bosanski, Harvaskii, i veliki Ugarski kralj, Adrian-skoga moria, i drugih velikiih mista Gospudar vasglasismo u svemu svitu navlascito puku nascemu slavnu narodu vitesctvo koje ucini prid nascium kraglievum glavum Martin Jablanovich od Jablaginova knes od Kraine i Gorize, gospodar Lamoski, i vevoda nasc Dalmanski, i sa gniegova dieda Radule Junaka dilla koteri je triputa obciual Svonimirovichia kraglia Dalmanskoga glavu, koji je bil strah Bulgarina i slava naroda svoga, koji je rasbio sedamnest puti Bulgarina i potom pomocio svoium karvzom Kosovo poglie na junackom meidanu kada bi bil poghinul od Bulgarina (s) sedmenu bratizi.

Sato mij Martinu dasmo knexinu u Zetinu, on nam pako, i narodu nascemu i gniegovo kolino svojum junaskum rukum, i slavnim pukom pokoran da bude. To nascium kraglievum rici potvardismo prid nascimi knezovi Dalmanskimi, prid knezom Kitorovich Giurom Paunom, knezom Guzech'em, knezom Obradom Las-mikitorovich, knezom Jamotorovichiem; ovi svi knezi hvalisce nam na daru Martinu velikomu knezu od Kraine.

I to pisa u Zadru kancelir Dalmanski Periza Berislavich knez od Bockina, na lito narogenya nascega Iso Kersta jezero sto i pet lit, na 15 svibgna miseza na megdanu gdi s Kraglium bihmom, ki dar i temeglstvo pravde hochiu u Budimu potvarditi.

Coloman svoiuy roku.

Misto † Piciata obisnoga.

II. КНЕЗ И ВЕЋЕ ДУБРОВАЧКО СВЕДОЧЕ 4 МАРТА 1684 ДА ПОРОДИЦА МАЖИБРАДИЋА ВОДИ СВОЈЕ ПОРЕКЛО ОД БОСАНСКИХ БАНОВА КОТРОМАНИЋА.

Rector et Consilarii Reip(ubli)ce Ragusinae. Universis et singulis praesentes nostras visuris et lecturis Fidem induliam facimus et testamur, cum id nobis constiterit et constat, qualiter Gens et Familia de Masibradiis originem ducit a Regno Bosnae a Familia Cotromana nobilissima inter Principes Familiarum Bosnates, quippe quae non solum Regni Bosnae imperium gessit nomine Bani, qui supremi tunc temporis Principes Bosnates appellabantur, antequam Bossina regali nomine et sceptro cohonestaretur, verum etiam nobilissimis affinitatibus cum vicinis Regulis Serviae, Rasciae, Epyri coniuncta, avitam nobilitatis splendorem et decus illaesum conservavit. Deinde ubi primum inserexerunt dissensiones civiles inter Regulos Bossinates atque Cotromanos, hii cupidi quietis Ragusium se contulere anno Salutis 1395; a quo quidem tempore usque in praesentem diem sub nomine de Masibradis vixere ut equites decet, nam et amplis redditibus et morum integritate et extimatione meritorum, cum nullam unquam curaverunt artem quae antiquae nobilitati labem inferre potuisset, semper insignes habiti sunt, in qua quidem extimatione persistere, et conservaverunt se omnes descendentes dictae Familiae Cotromanae usque ad ultimum D. Hyeronimum de Masibradis, qui Ragusio descedens transtulit se in Hispaniam, ibique ducta in matrimonium Nobilissima puella de Familia Fernandez de Cordova, reliquit unicum Filium superstitem, haeredem non minus bonorum patris, quam Nobilitatis avitae. Quare in testimonium huius veritatis praesentes nostras testimoniales expedire, easque subscriptas manu nostri infrascripti V. Notarii solito sigillo huius Republicae muniri iussimus.

Datum Ragusii ex nostro Palatio die 4 mensis Martii MDCLXXXIV.

Locus + Sigilli
Excellentissimae Rei-
publicae Ragusinae.

Mihael Negritius
V. Notarius.

(Дубровачки Архив, Privata 46. Controversiae Ohmucievich, f. 3).

¹ Ову повељу доноси у латинском преводу *Kerčelić, Notitiae praeliminares*, p. 114, а *Iv. Švcar* превео је са латинског на хрватски у своме *Ogledalu Ilirije*, Strana III (Z. 1840), str. 319. Ипак вреди да је објавимо у оригиналном хрватском тексту из XVI века.

RÉSUMÉ

L' origine de l' art héraldique illyrien et la famille Ohmućević.

L' usage des armoiries héréditaires était bien connu dans la Croatie et la Dalmatie dès le XIIIe siècle. Mais la Serbie médiévale, étant dans l' orbite de la civilisation byzantine, ne connaissait pas les blasons de famille.

Il existe cependant quelques armoriaux manuscrits remarquables, soi-disant copiés sur un original jadis conservé à Mont-Athos et fait par Stanislav Rubčić, héraut d' armes de l' empereur serbe Etienne Douchan. La copie la plus ancienne, portant le titre „Libe lus sancto um patrono um et publicarum insigniarum regno: um et familiarum illustrium Il yrici Imperii“ etc. (voir p. 10, n. 46) en slavon et en latin, date de 1595 et se trouve dans la Bibliothèque de l' Univ. de Zagreb; deux autres — dans les Bibliothèques Nationales de Vienne et de Belgrade. La quatrième copie, conservée au couvent des frères mineurs à Fojnica (en Bosnie), était toujours considérée comme la plus ancienne. Tous ces manuscrits coloriés contiennent les armes de l' empereur Douchan et de son fils, des dix royaumes de son empire et d'environ 140 familles de princes et de gentilshommes serbes et bosniaques.

On soupçonne depuis longtemps que ces armoriaux ont très peu de rapport avec l' époque de Douchan et qu' ils furent forgés dans des siècles postérieurs. Mr Alexandre Soloviev, professeur à l' Université de Belgrade, ayant analysé le sujet en question, démontre que l' origine du premier armorial illyrien est étroitement liée aux aspirations d' un amiral espagnol, don Pedro Ohmuchievich.

Cet armial appartenait à une famille yougoslave, originaire de la Bosnie, où cette famille avait joué un certain rôle au XIV et XV siècle. La Bosnie ayant succombé aux Turcs, une branche de cette famille émigra sur le territoire de la République de Raguse. Au XVI siècle beaucoup de Slaves de Dalmatie entraient dans la marine espagnole et y faisaient carrière. Le plus célèbre entre eux fut Pedro Ohmućević, qui commandait dans l' invincible Armada toute une „escadre illyrienne“ (nom classique appliqué aux Yougoslaves de cette époque) et devint „capitaine-général de la mer“ sous Philippe II. Il avait l' ambition d' entrer dans les ordres de chevaliers espagnols; mais la République de Raguse refusait de lui confirmer ses droits de noblesse.

Pour prouver ses huit quartiers de noblesse, l' amiral produisit au vice roi de Naples en 1584 des actes confirmant une généalogie fantastique et les huit blasons des ses aïeux. En 1594 il présenta au tribunal de Naples de faux diplômes slaves, entre autres un chrysobulle de Douchan à son ancêtre, soi-disant duc de Castoria et comte de Tuhel. Le dernier titre ayant été reconnu par le vice-roi, l' amiral devint chevalier de St. Jacques de Compostella. L' armorial de 1595 est fait justement pour cet amiral. On y trouve son blason entre les armes des ducs illyriens, on y trouve facilement ses huit quartiers et une quantité de blasons de tous ses parents, enrôlés dans la marine espagnole. Le titre (Libellus s. patronorum etc.) et le plan de ce recueil sont copiés sur l' armorial du Saint-Empire, imprimé par Virgile Solis à Nuremberg en 1555.

Les descendants de l' amiral héritèrent son esprit de vanité et firent publier des livres entiers glorifiant leur familles, pleins de documents douteux (cités aux pages 12 et 13). L' armorial de Belgrade et celui de Vienne (env. 1650) semblent avoir été copiés et remaniés pour les représentants de la seconde branche de la famille, et surtout pour l' amiral André (qui étouffa la révolte de Masaniello à Naples, alors qu' il présenta ses titres de noblesse à l' empereur Ferdinand à Vienne.

Enfin le manuscrit de Fojnica porte à sa dernière page les armes composées de Pierre-Damien Ohm. (de la branche cadette), amiral de Raguse entre 1661 et 1692. Ces armoriaux n' avaient donc pour but que de glorifier une famille ambitieuse et de la pourvoir de titres de noblesse disparus. Ces manuscrits ont cependant une grande valeur historique.

On y aperçoit avant tout une idée nette de l'unité yougoslave. Le premier Ohmučević fait des généalogies des rois de Serbie et de Bosnie, et des vers slaves sur la chute de sa patrie. Il peint les armes composées „illyriennes“, comprenant les blasons de Serbie, de Croatie, de Dalmatie, de Bosnie etc. (tout cela sur un parchemin enluminé datant de 1584, conservé à la galerie de Beaux-Arts de Zagreb).

On trouve dans l'armorial de 1595 des armoiries encore plus combinées, où même la Bulgarie et la Macédoine font part de l'empire du grand Douchan. Les blasons de toutes les dynasties yougoslaves ont trouvé place dans ce recueil qui ne fait pas différence entre Serbes, Croates et bosniaques. Ensuite, certains de ces blasons ne sont pas inventés de toute pièce, mais remontent à de vieilles traditions. Tel est le blason des Ohmučević mêmes, qu'on trouve sur un tombeau de 1472. Telles sont les armes des rois et princes de Bosnie, qui étaient connues au XIV et XV siècle. On peut supposer que les chevaliers bosniaques avaient eu des blasons dans la même époque, ce qui est prouvé par des pierres de tombeau, souvent anonymes. Cette héraldique „illyrienne“ (dans l'armorial comme sur les tombes) est caractérisée par l'abondance de bandes et de barres, de croissants, d'étoiles et de fleurs de lys. Même le croissant montant surmonté d'une étoile, qui représente l'Illyrie (et qui ne doit pas être confondu avec le croissant tourné à dextre de Turquie) remonte à un vieil usage slave: on le trouve sur des monnaies de Slavonie de 1217—1241. Les armes des royaumes sont en plupart authentiques (Croatie, Dalmatie).

L'armorial en question contient aussi le blason de Serbie (de gueules à la croix pleine cantonnée de 4 fusils d'or) qui n'est autre que celui des Paléologues, bien connu au XIVe siècle. L'armorial a donc fidèlement recueilli dans ce cas une tradition médiévale, car on trouve la même figure sur le lustre en métal de Dečani, offert à ce monastère par les souverains serbes vers 1400.

Les armoiries composées de l'empereur Douchan et les armes des dynasties et des royaumes yougoslaves furent recopiées de cet armorial par Mauro Orbini et, reproduites en 1601 dans son livre célèbre „Il Regno degli Slavi“, ont fortement popularisé l'idée de l'unité yougoslave ou „illyrienne“, comme on le disait encore au temps de Napoléon.

На приложеним таблицама доносимо основну грађу за илирску хералдику: т. I — т.зв. „Сутјеско родословље“ сликано у бојама на пергамену (или дебелој хартији?) залепљеном за стару икону, сад у Штросмајеровој галерији. Пошто фотографија није могла да ухвати ништа од ове пожутеле слике, доносимо тачан цртеж пером према оригиналу (смањен у пола).

На т. III—XIII доносимо грађу из илирских грбовника.

Познато је да су готово сви властеоски грбови били објављени од пок. Ивана Бојничиха у немачкој збирци: J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch, IV Band, 13 Abt. Der Adel von Kroatien und Slavonien, von D-r Ivan v. Bojnić, Nürnberg 1899. Ипак су тамо „илирски“ грбови разбацани између 2500 хрватских грбова, нису пропраћени коментаром, а што је главно — нису тачно насликани. Бојничихев сликар је произвољно изменио облике плаштева према немачком укусу XIX века. Стога смо донели грбове (држећи се строго Коренићева и Београдског Зборника) редом како су у грбовницима, јер се тако могу видети заједничке црте „илирске“ хералдике. Дали смо и потребне историске податке на стр. 18—21.

Нисмо донели грбове појединих земаља (осим грба Србије) јер се они сви налазе у сложеним грбовима цара Душана и цара Уроша (табл. III и IV).

ТАБЛИЦА I

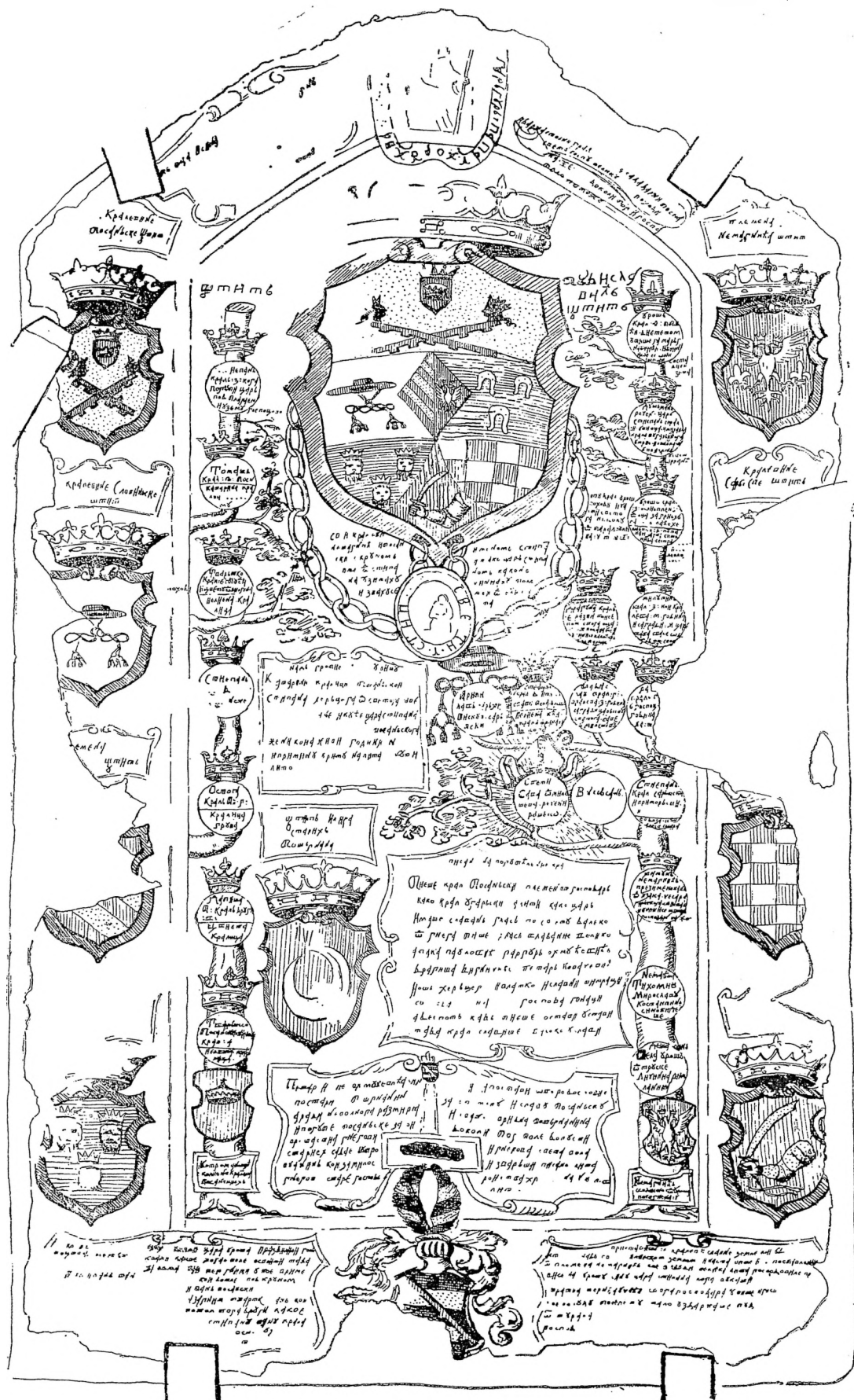
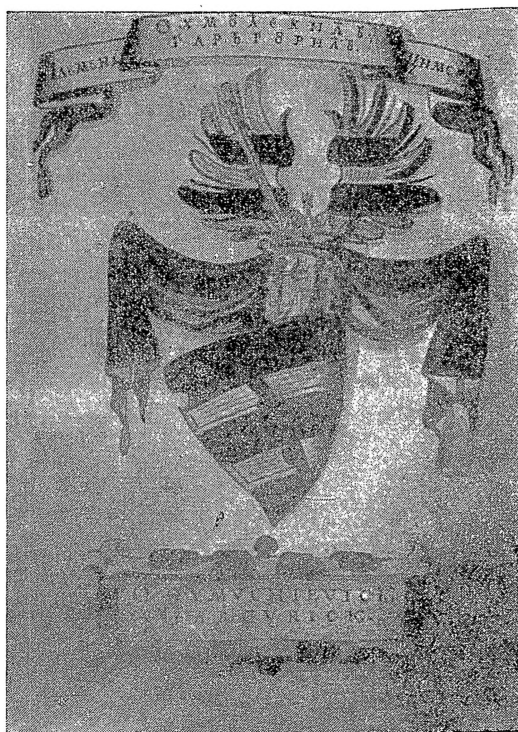

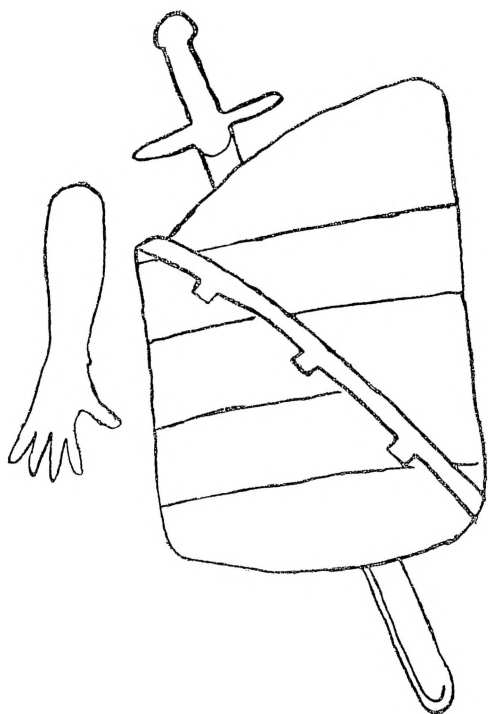
ТАБЛИЦА II

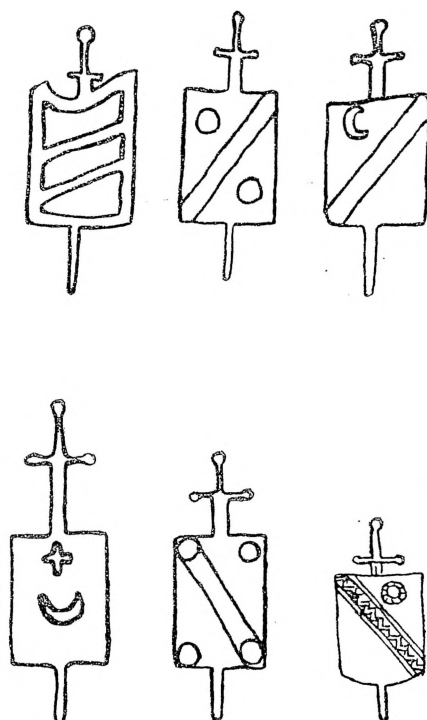
Папа Гргур, отац Илирских земаља К.-Н. л. I)
Saint Grégoire, patron d'Illyrie (ms. de
Zagreb, f. I)

Грб Охмућевића (рк. К.-Н. л. 31)
Armoires des Ohmucević (ms. de
Zagreb, f. 31)

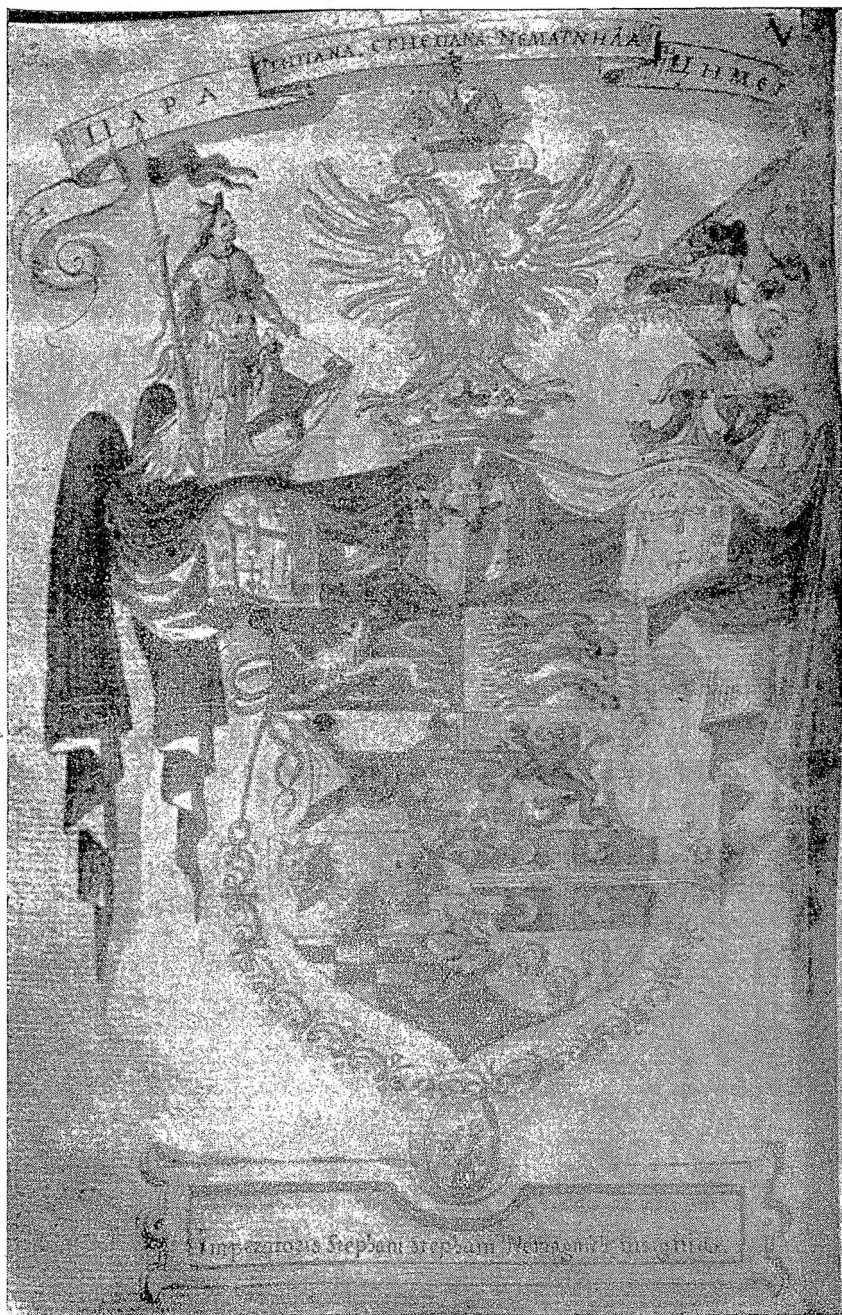

Грб Охмућевића на гробној плочи г. 1472
(Gelcich, 50)
Armes des Ohmucević sur une pierre
tombeale de 1472.

Босански грбови на гробним плочама
Pierres tombales anonymes de Bosnie
(Thalloczy, Studien 301)

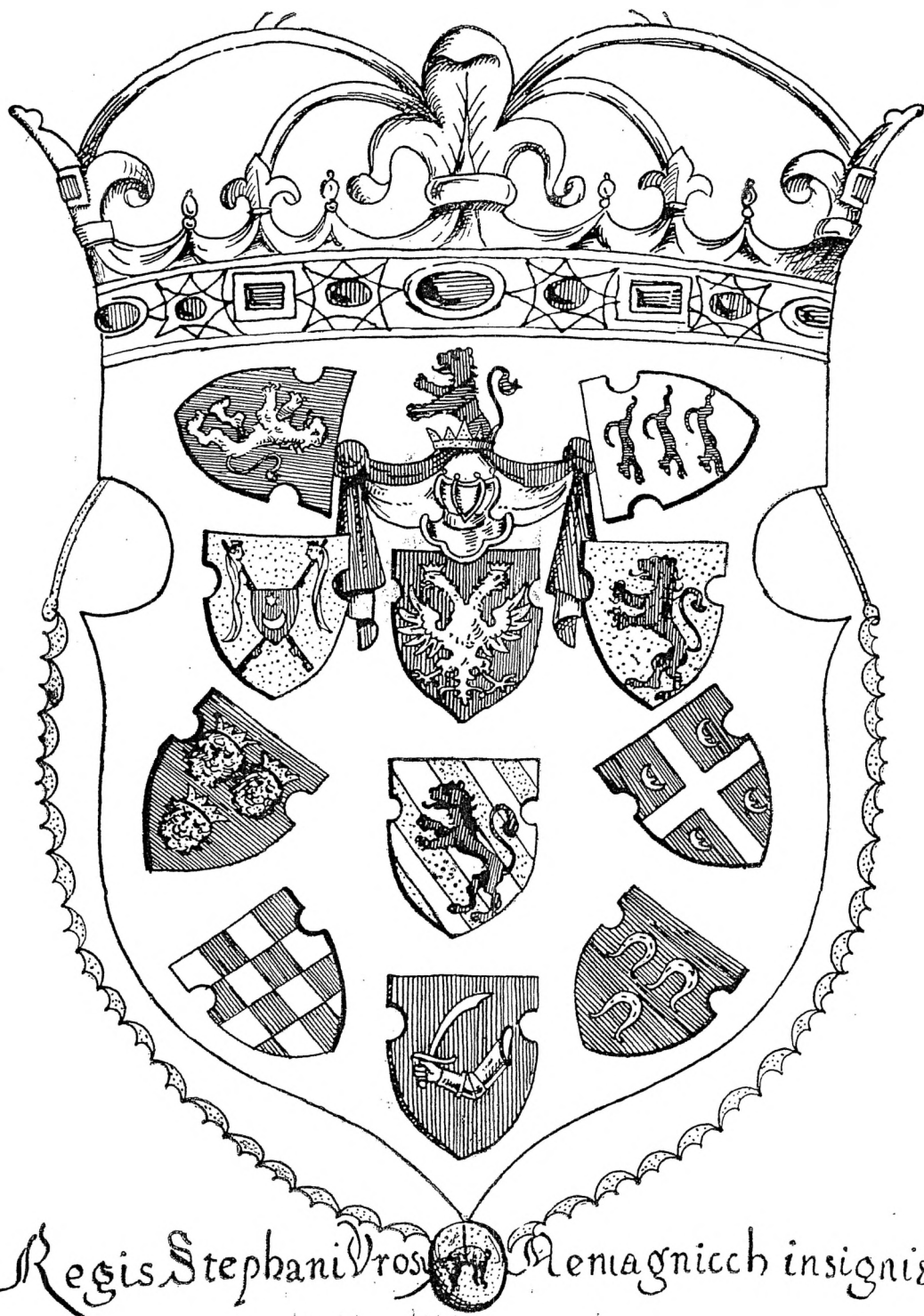
ТАБЛИЦА III

Грб цара Душана у рк. Коренића-Неорића 1595 г. (л. V)
 Armes composées de l'empereur Etienne Douchan (ms. de Zagreb, f. V)

1. Macedoniae.	5. Nemagnich.	8. Slavoniae.
2. Bosnae.	(écu de coeur).	9. Bulgariae.
3. Dalmatiae.	6. Kotromanovich.	10. Surbiae.
4. Croatiae.	7. Primordiae.	11. Rasciae.

ТАБЛИЦА IV

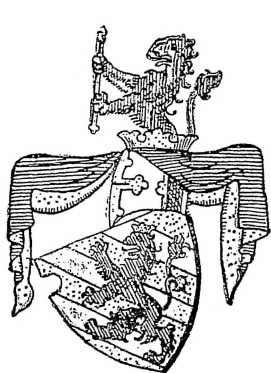
Грб цара Уроша у Београдском рукопису. — Armes du roi Ouroch (ms. de Belgrade).

1. Macedoniae.
2. Bosnae.
3. Dalmatiae.
4. Croatiae.

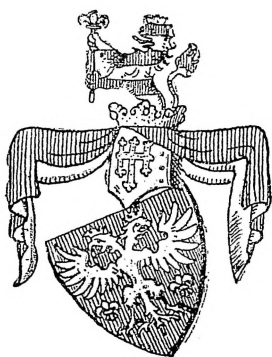
5. Nemagnich.
6. Kotromanovich.
7. Primoriae.

8. Slavoniae.
9. Bulgariae.
10. Serbiae.
11. Rasciae.

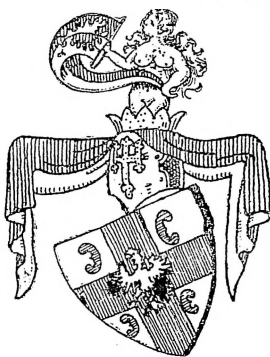
ТАБЛИЦА V

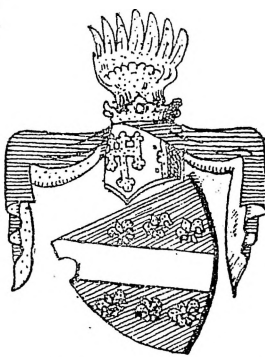
17. Котромановић

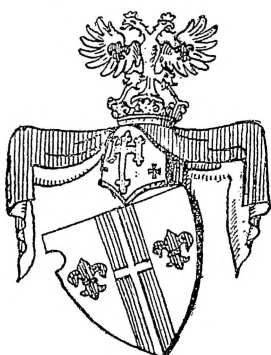
18. Чемаџић

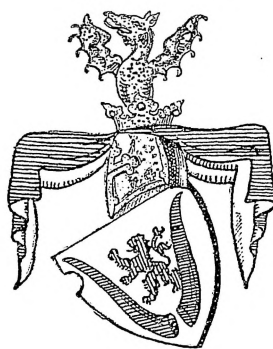
19. Мерићевих

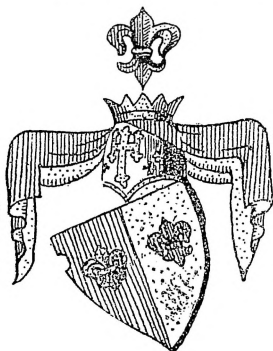
20. Тварџевих

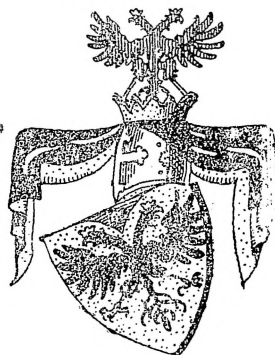
21. Гребелановић

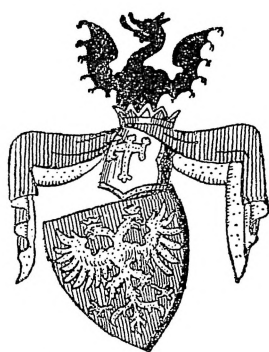
22. Бранковић

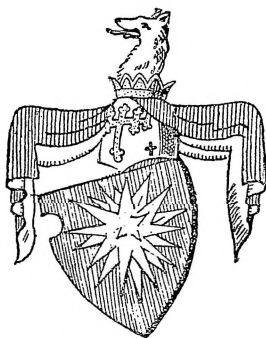
23. Харштин

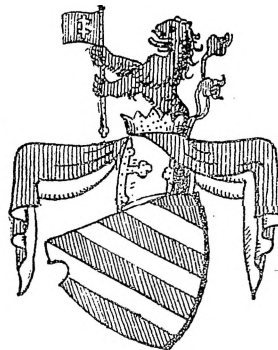
24. Кастрџић

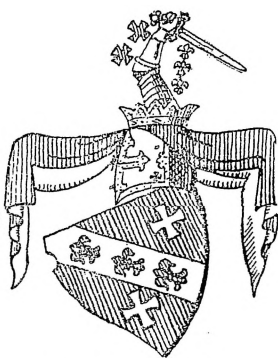
25. Чарнојевић

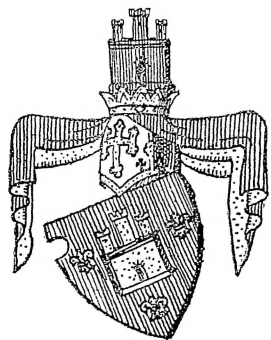
26. Башић

27. Косачић

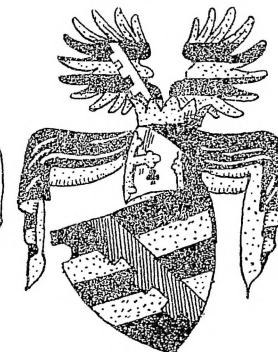
28. Харбојевић

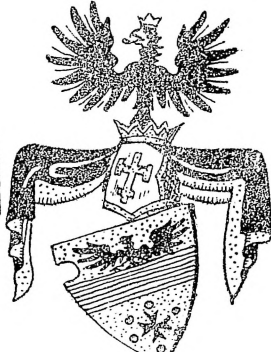
29. Нађанџић

30. Шимраковић

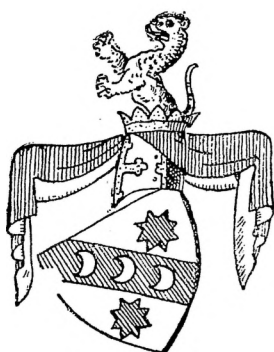
31. Охмућевих

32. Бурџић

Грбови владалачких и великашких породица у рук. Коренића-Неорића (н Београдском)
Armoiries des familles royales et seigneuriales dans le ms. de Zagreb (f. 17—32)

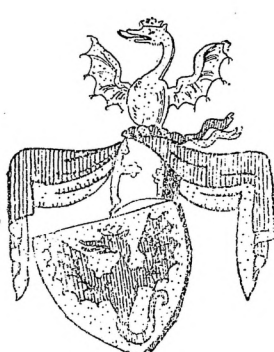
ТАБЛИЦА VI

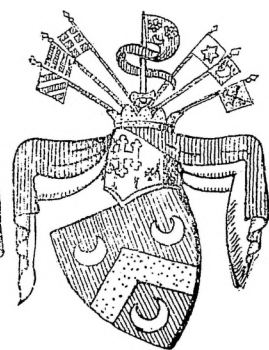
33. КОВАЧНЪ

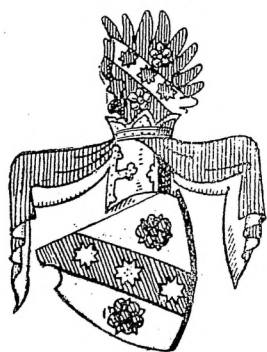
34. КОСТАНИНЪ

35. КАЧНЪ

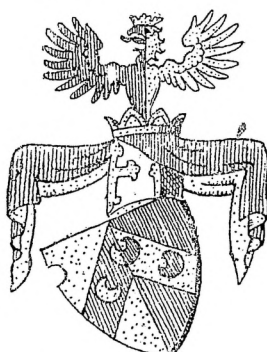
36. ВОННОВНЪ

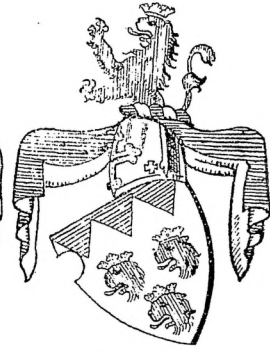
37. СВЕЗАНЪ

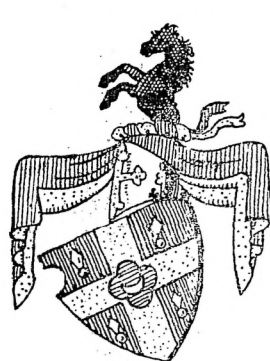
38. ВЛАДИМИРОВНЪ

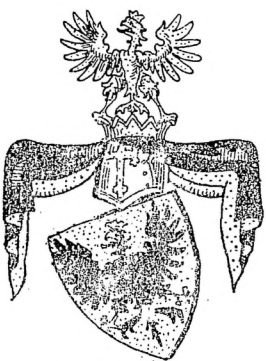
39. СЛАТОНОСНИНЪ

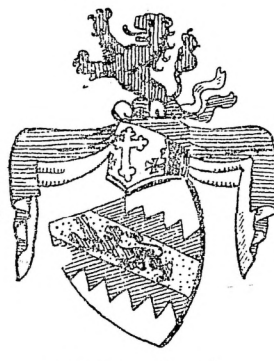
40. БОГАШИНОВНЪ

41. КОПЧЕВНЪ

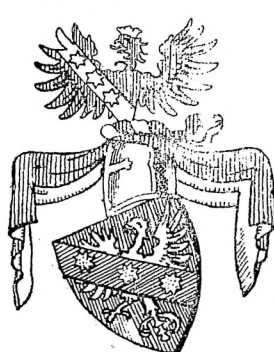
42. АЗКАНИНОВНЪ

43. ТАСОВНЪ

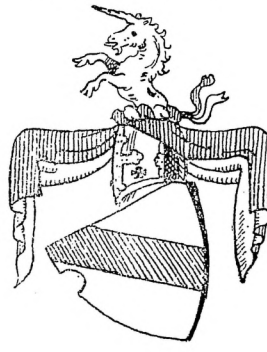
44. ЗОРАНОВНЪ

45. ВУХОРНЪ

46. НОВАКОВНЪ

47. РАДНЕЛОВНЪ

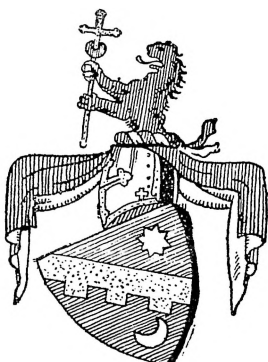
48. ЗЕАРКОВЕВНЪ

Грбови великашких и властеоских породица (рук. Коренића-Неорића)
Armoiries des familles nobles dans le ms. de Zagreb (f. 33—48)

ТАБЛИЦА VII

49. Билошевићъ

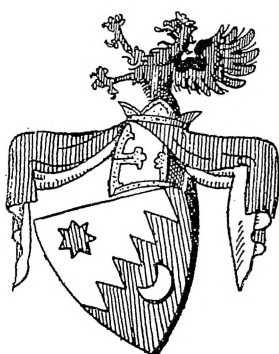
50. Воснићъ

51. Бисалићъ

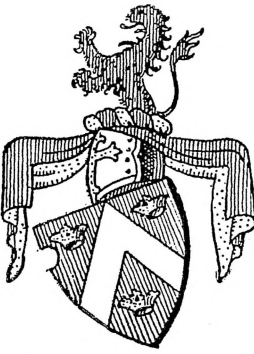
52. Матенковићъ

53. Грѣпковићъ

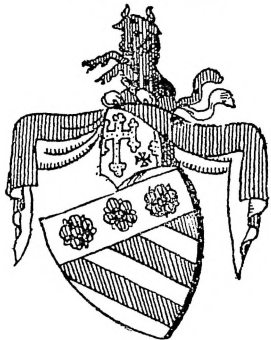
54. Реснићъ

55. Анкнићъ

56. Облавићъ

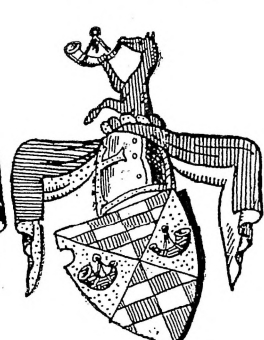
57. Сонмировићъ

58. Славојевићъ

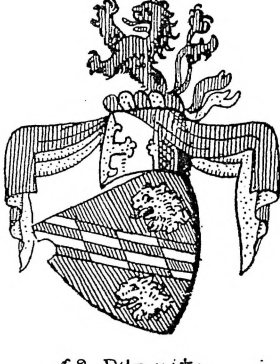
59. Копуићъ

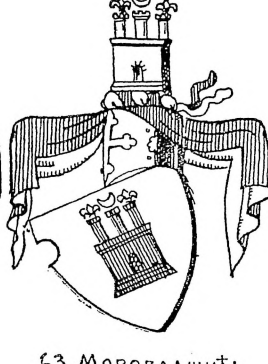
60. Аражовевићъ

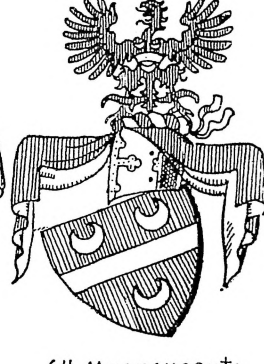
61. Гонковићъ

62. Рѣбуићъ

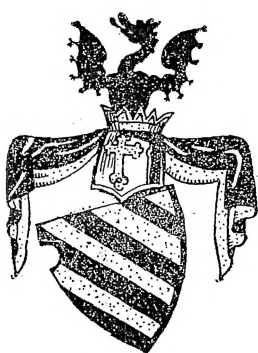
63. Моровлашићъ

64. Миланевићъ

Грбови властеоских породица у рук. Коренића-Неорића
Armoiries des familles nobles dans le ms. de Zagreb (f. 49—64).

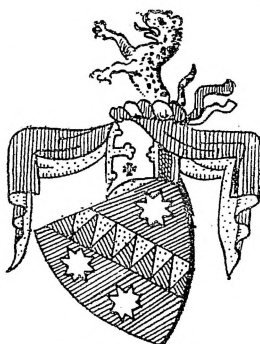
ТАБЛИЦА VIII

65. АПНЬНУНЪ

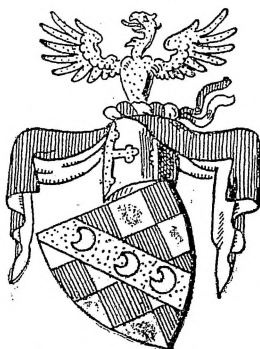
66. МАРГНТНЪ

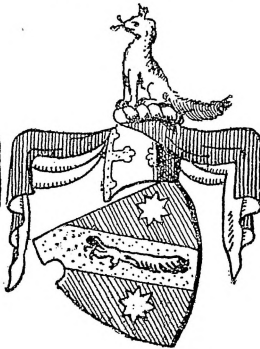
67. ЛУБЕТНЪ

68. ГРЪБАВЕВНЪ

69. САГРЕЛОВНЪ

70. ЛУБНБРАТНЪ

71. ПРЕЛОВЕВНЪ

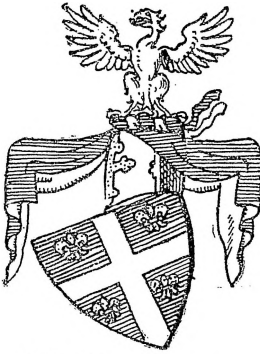
72. ШЕСТОКРНЛОВНЪ

73. СВНЛОВЕВНЪ

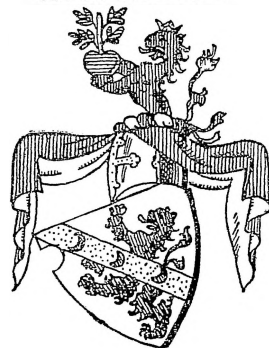
74. СМТНУАННЪ

75. РЪЖНЕРЕВНЪ

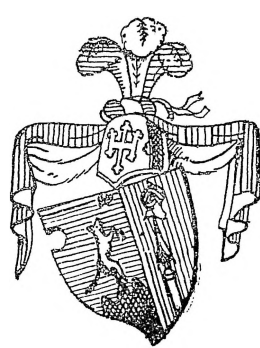
76. СОКОЛОВНЪ

77. КОРЕННЪ НЕОРНЪ

78. ЖЕВАНОВНЪ

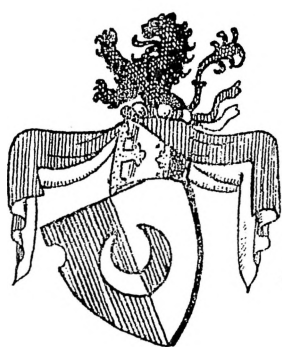
79. VVKOSLAVICH

80. ВЪКОТНЪ

Грбови властеоских породица у рук. Коренића-Неорића
Armoiries des familles nobles dans le ms. de Zagreb.

ТАБЛИЦА IX

81. Влашићъ

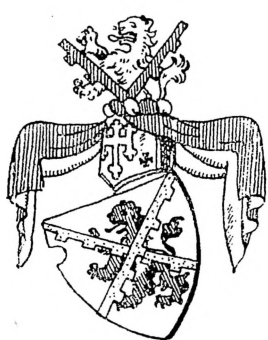
82. Грѣбнѣшевићъ

83. Грађановићъ

84. Главићъ

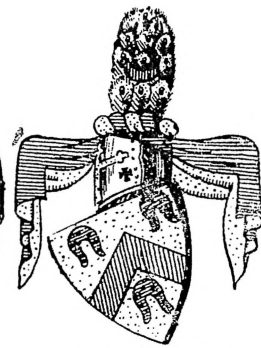
85. Томановићъ

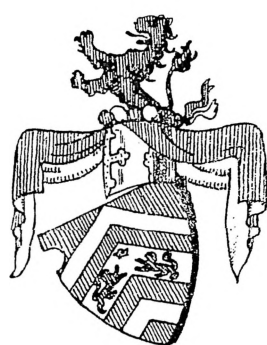
86. Шантићъ

87. Ђеђаловићъ

88. Аналовићъ

89. Кранѣнѣвићъ

90. Клешићъ

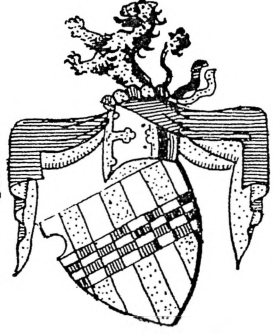
91. Ћемићансалићъ

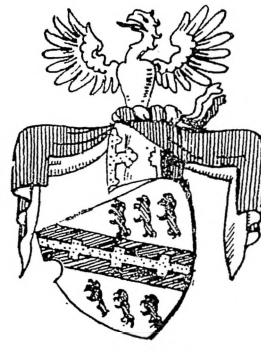
92. Кришићъ

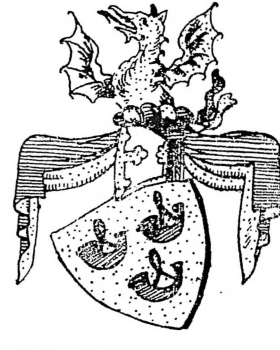
93. Међанѣвићъ

94. Кѣркевићъ

95. Тихѣнѣвићъ

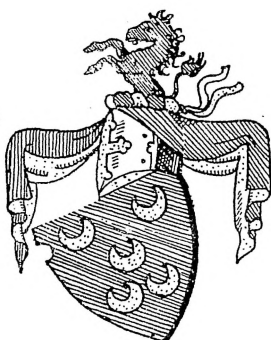
96. Тарѣцаровићъ

Грбови властѣоских породица у рук. Коренића-Неорића.
Armoiries des familles nobles dans les ms. de Zagreb.

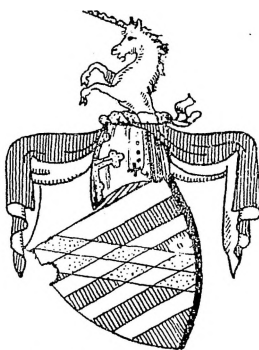
ТАБЛИЦА X

97. Храбренѡвнѣ

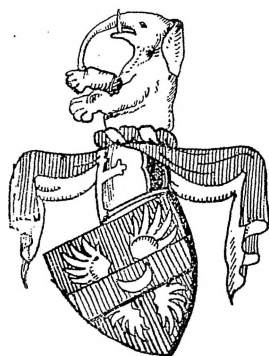
98. Мирнѡвнѣ

99. Бѣлавнѣ

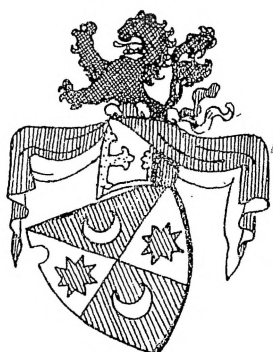
100. Клѣпковнѣ

101. Аѣбелнѣ

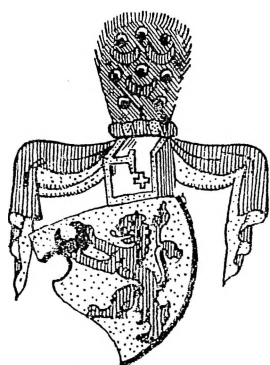
102. Намометовнѣ

103. Шнѣ [Шншнѣ]

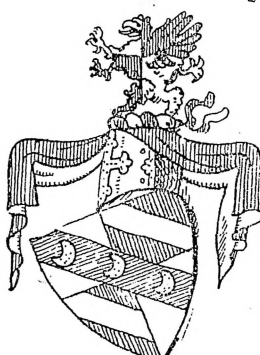
104. Аѣсковнѣ

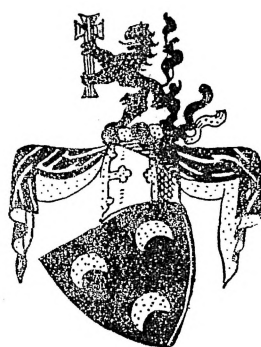
105. Алаѡповнѣ

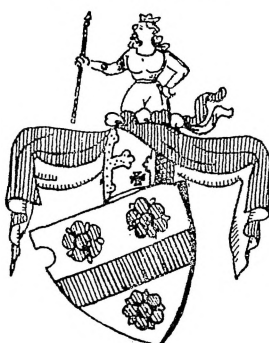
106. Пашаунѣ

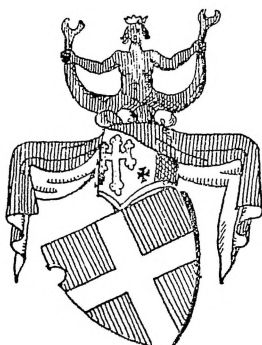
107. 8грнѡвнѣ

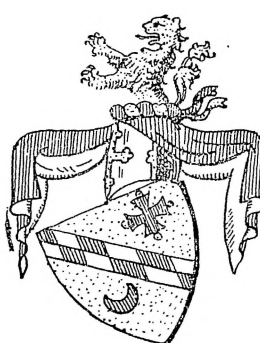
108. Станковнѣ

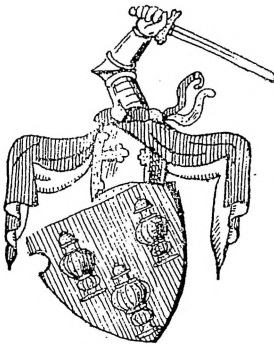
109. Сестрѡвнѣ

110. Смокровнѣ

111. Кѣтловнѣ

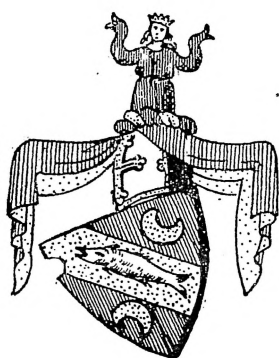
112. Парѣжеаннѣ

Грбови властеоских породица у рук. Корениѣ-Неориѣ.
Armoiries des familles nobles dans les ms. de Zagreb.

ТАБЛИЦА XI

113. ХАЛЕННЪ

114. БАРЪЗОВНЪ

115. БРАННЛОВНЪ

116. ВЛННЪ

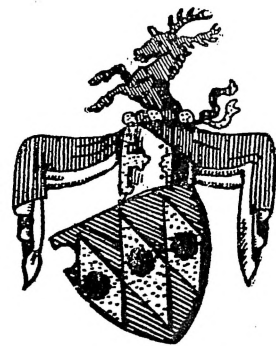
117. ТОЛНШНЪ

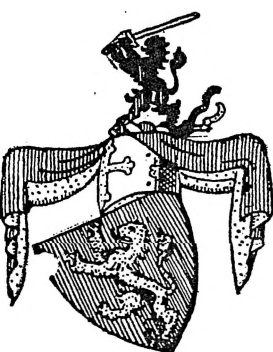
118. ВЪКОВНЪ

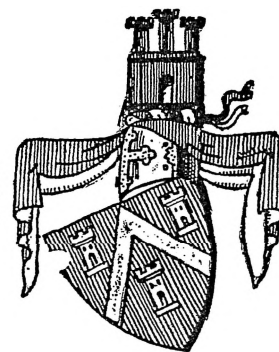
119. ТЕШЕВНЪ

120. ВОНКОВНЪ

121. МАРТИНШЕВНЪ

122. КНЕЗОВНЪ

123. ПОКРАНВНЪ

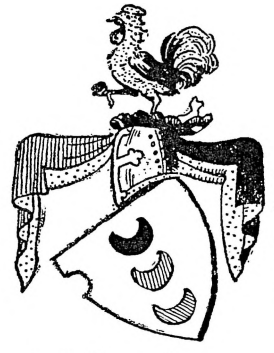
124. КРЪЖНЪВНЪ

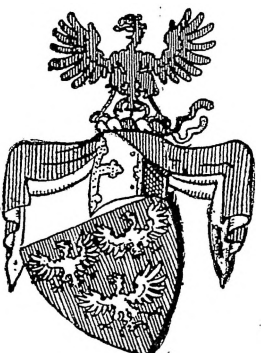
125. БАЛНЪ

126. ХВАКОВНЪ

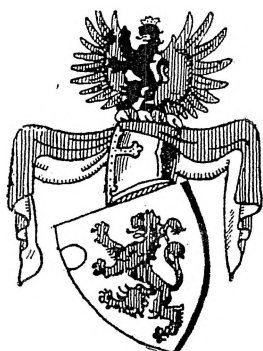
127. БНБНЪ

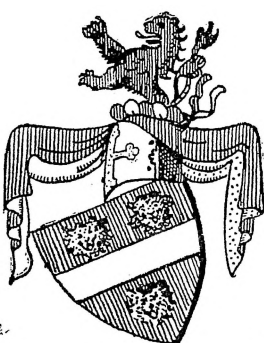
128. МАСНОВНЪ

Грбови властеоских породица у рвк. Коренића-Неорипа.
Armoiries des familles nobles dans les ms. de Zagreb.

ТАБЛИЦА XII

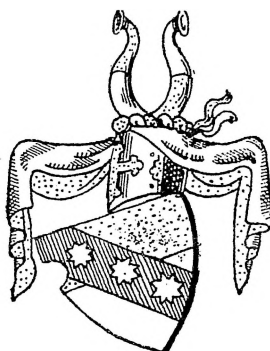
129. ЄѢЗЄБНОВНѢ

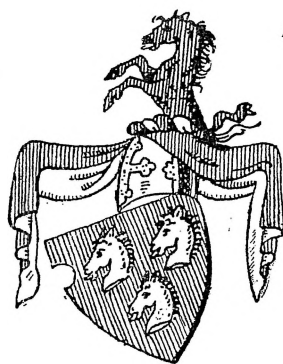
130. МОКРОВНѢ

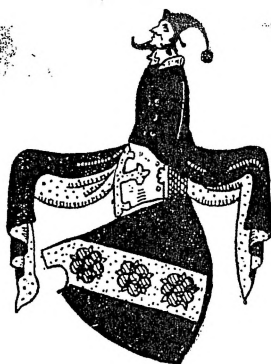
131. ПИКНЕЛОМЕНОВНѢ

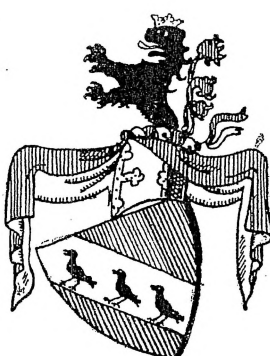
132. УѢБРЕТНѢ

133. КОБНАНѢ

134. ЭЄЕГАНГОВНѢ

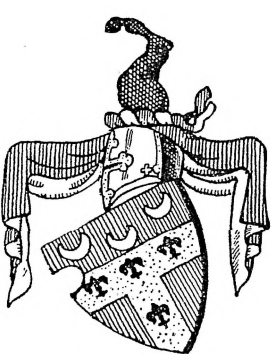
135. КОСОВНѢ

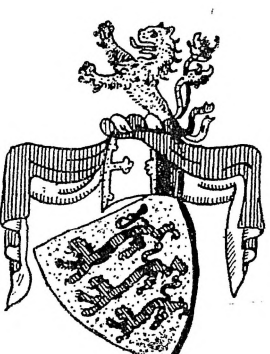
136. ПРЕЛАСОВНѢ

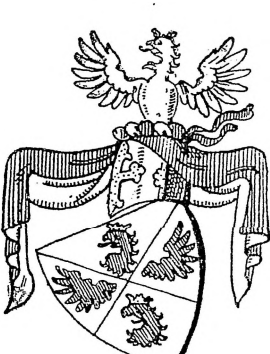
137. КРАГѢВНѢ

138. БОГОПАНКОВНѢ

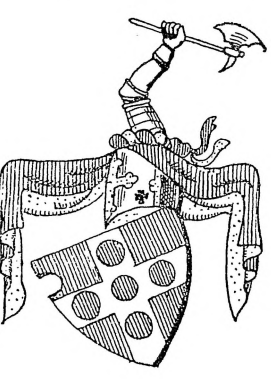
139. ЛѢКОВНѢ

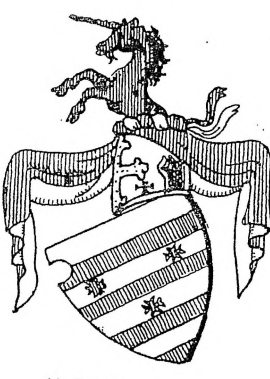
140. СѢАНѢ

141. УРСИННѢ

142. КРАСОЕВНѢ

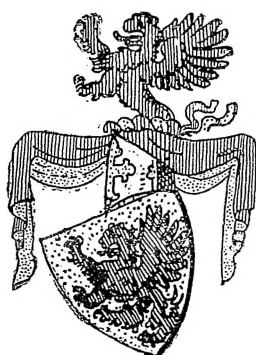
143. РАКОВНѢ

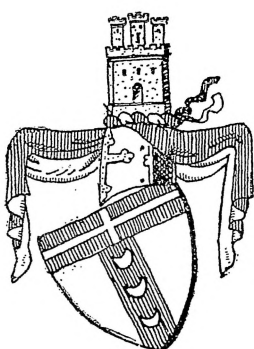
144. ОРЛОВНѢ

Грбови властеоских породица у рук. Коренића-Неорића.
Armoiries des familles nobles dans les ms. de Zagreb.

ТАБЛИЦА XIII

145. ЗВНѢ

146. МАРГЛОВНѢ

147. АНВОВЕВНѢ

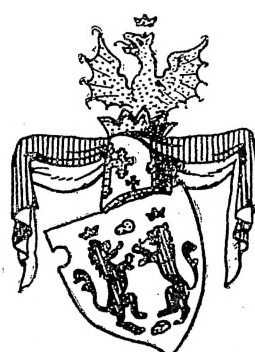
148. СЕНВЕВНѢ

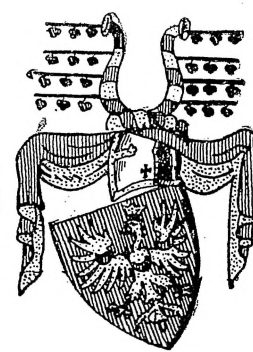
149. МВСНЕВНѢ

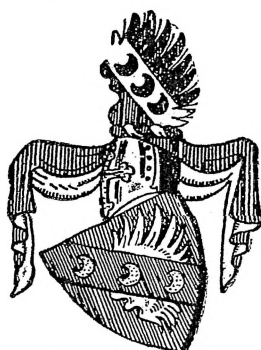
150. ННМНВНѢ

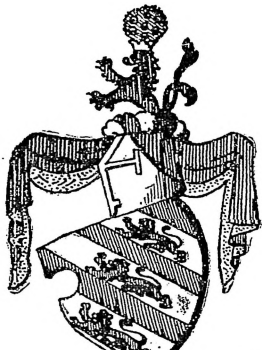
151. ФРАНКЪПАНОВНѢ

152. АЕНОВНѢ

153. БЕЛОПЕРНЕВНѢ

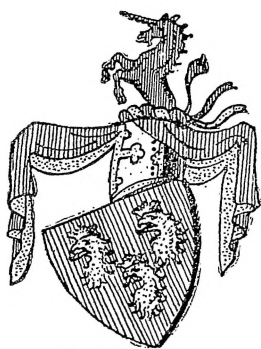
154. АЛННѢ

155. НАКШНѢ

156. НВГОВНѢ

157. НАГРОСААНѢ

158. ЗЕТУПАНѢ

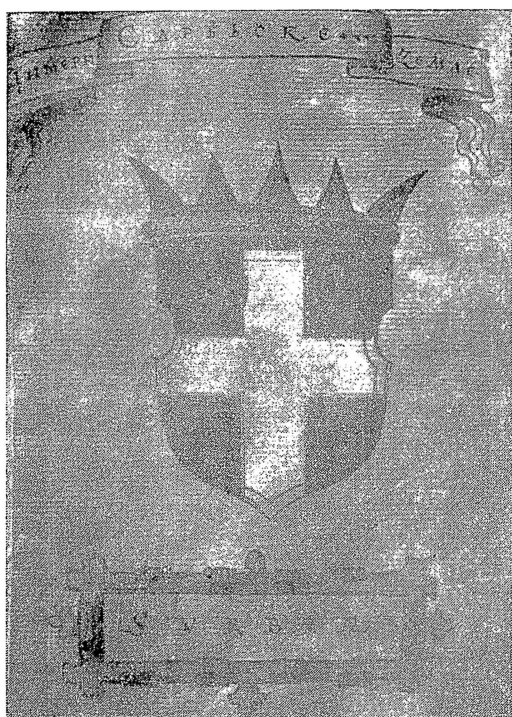
159. ВРАНСИЧ

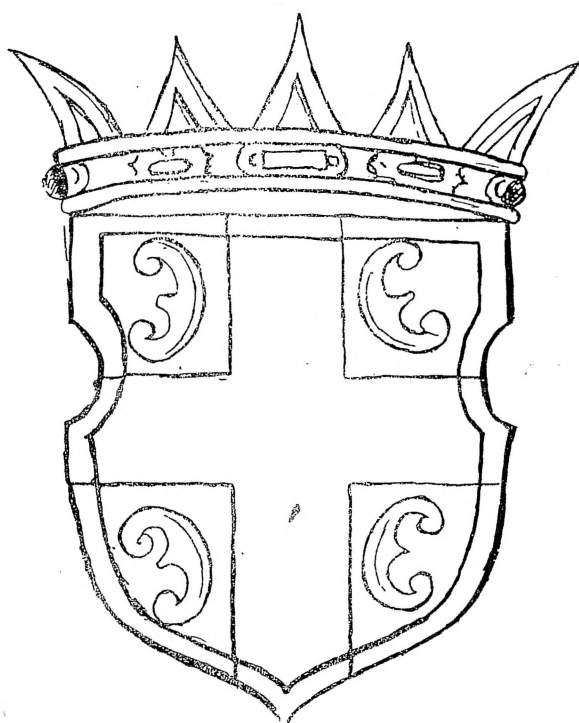
Хрвојин-гроб, мислу

Грбови властеоских породица у рук. Коренића-Неорића.
Armoiries des familles nobles dans les ms. de Zagreb.

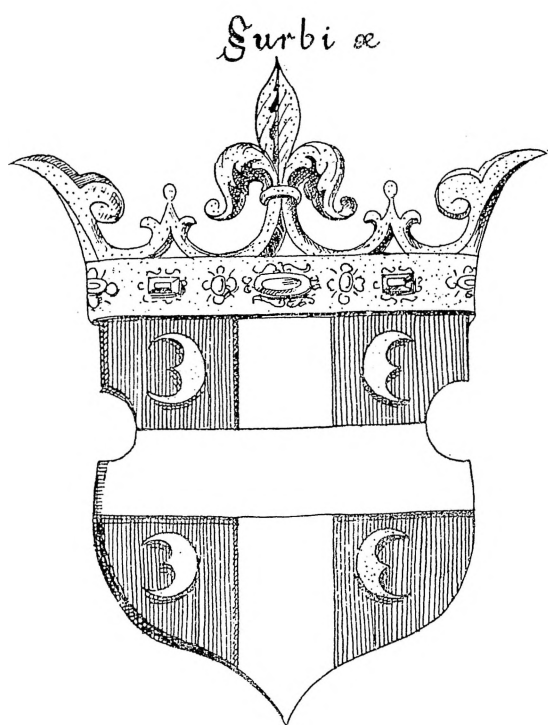
ТАБЛИЦА XIV

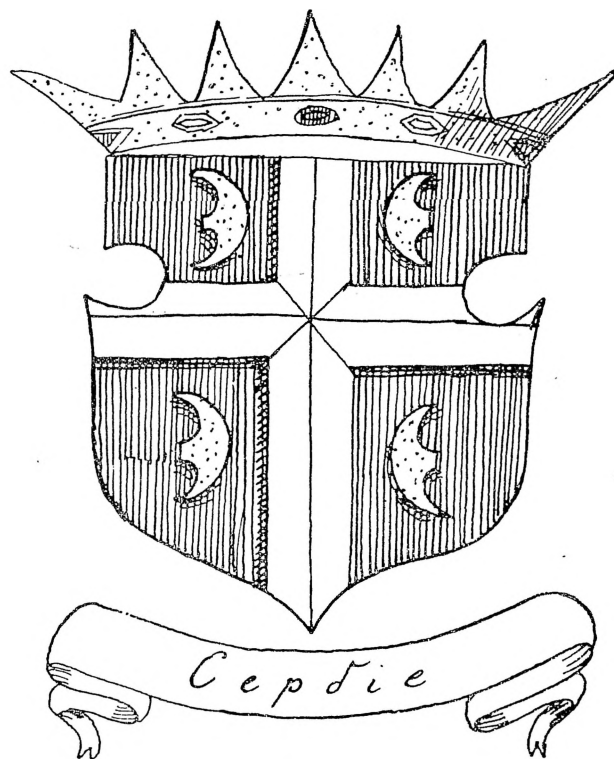
1

2

3

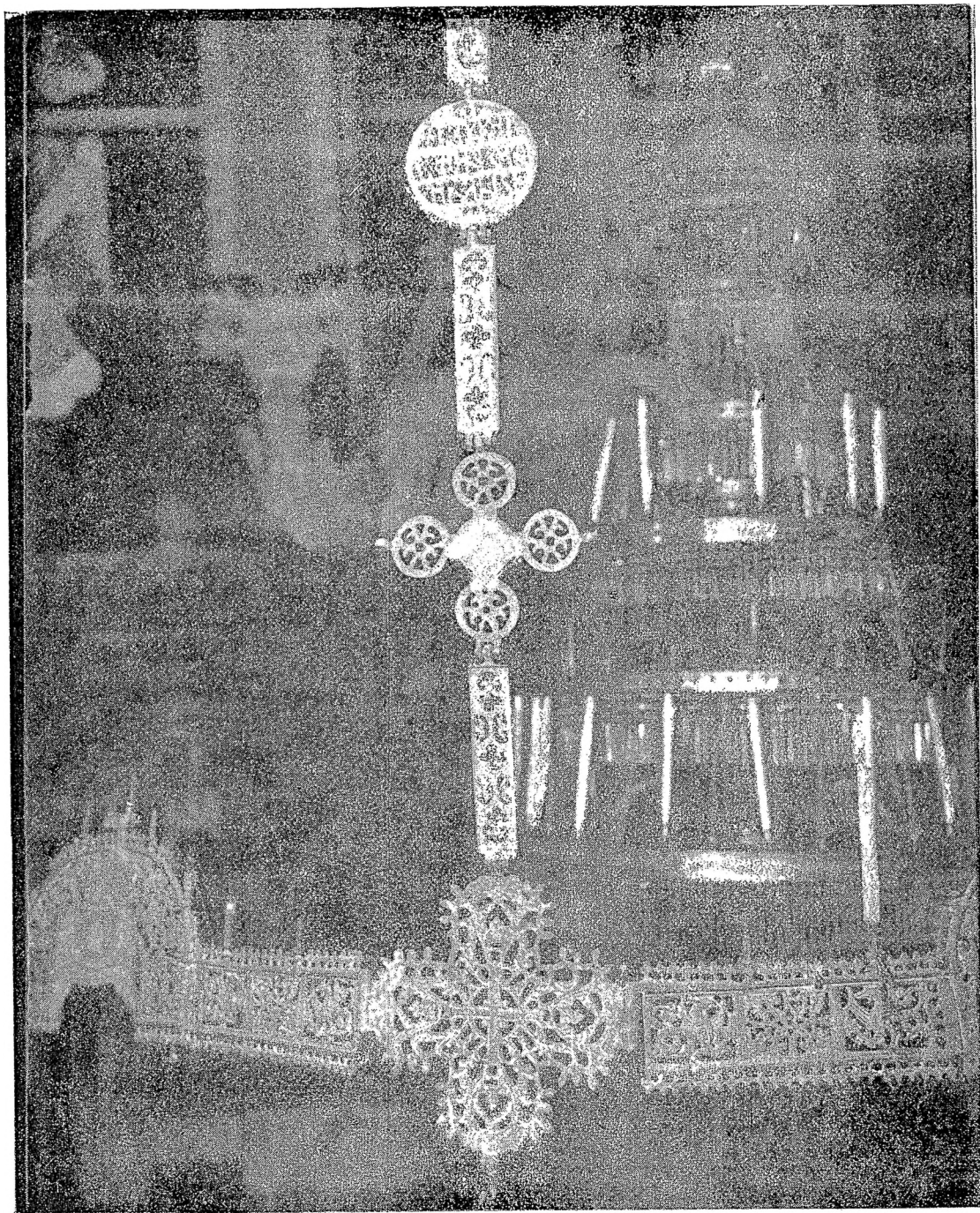

4

Грб Србије. — Armes de Serbie :

1. рук. Коренића-Неорића л. XIII; ms. de Zagreb f. XIII
2. исто (у детаљима); le même (en détail)
3. рук. Београдски, л. 9; ms. de Belgrad, f. 9.
4. рук. Фојнички, л. 9. ms. de Fojnica, f. 9.

ТАБЛИЦА XV

Снимак из збирке Њ. В. Краља

Крст са оцилима на Дечанском паникадилу из г. 1397—1402.
Armoiries serbes sur le grand lustre de Dečani (a. 1397—1402).